

ธรรมมา

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

เทศน์บนศาลา วันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๔๗

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากุด อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรมนะ “ธรรมะ” ฟังธรรม ธรรมเป็นธรรมโอสธ ธรรมโอสธนี้ชำระเรื่องของกิเลสได้ กิเลสมันอยู่ในหัวใจของสัตว์โลกนะ เราเกิดมาทุกคน เจ้าชายสิทธัตถะเกิดมาก็มีกิเลสพาเกิด แต่เกิดแล้วท่านชำระกิเลสของท่านได้ ท่านถึงได้วางธรรมใจ

ถ้าไม่มีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรมะนี้ลืกล้มมาก มหัศจรรย์มาก

เพราะอาหารของใจ อาหารของใจทางโลกมันเป็นธรรมมานะ มันเมาในอารมณ์โลกใจเราคิดของเรา เราต้องการของเรา นั่นเป็นอาหารของใจของเรา อาหารของใจของทางโลกคือ “ความคิด ความปรุง ความแต่ง” เราคิดปรุงขนาดไหน มันก็เป็นสิ่งที่เป็นเรื่องของโลกใจ ให้เราเมาในอารมณ์ของเราเองตลอดไป แล้วว่าเป็น “อาหาร” อาหารนั้นเป็นพิษก็ได้ อาหารนั้นเป็นคุณก็ได้ สิ่งที่เป็นคุณ เห็นไหม เป็นคุณก็เป็นประโยชน์ สร้างบุญกุศลไป เราก็เกิดไปในวัฏฏะ

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า ก็ตั้งปรารถนาเป็นพระโพธิสัตว์ สิ่งที่เป็นพระโพธิสัตว์นี้ทำแต่คุณงามความดี สิ่งที่เป็นคุณงามความดีมันยังเป็นธรรมมา เพราะเมาอยู่ในโลกใจ สิ่งที่เป็นโลกเป็นคุณงามความดีนะ แล้วถ้าเป็นบาปอกุศลละ สิ่งนี้เป็นพิษใจ

นี่อาหารของใจ อาหารของใจเป็น “ความคิด ความปรุง ความแต่ง” สิ่งนี้เราคิดว่าอันนี้เป็นอาหารของใจ สุขความทุกข์อันนี้มันก็ทำให้เราเกิดเราตายในวัฏสงสารนี้ แต่องค์

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดมาสร้างสมจากสิ่งนี้ขึ้นมา นั่นคือสิ่งที่ป็นอำนาจาสนา เวียนมาเพื่อเกิด เพื่อรู้สัจตัวบนสัจตัว

แต่เรานี้มันทุกข์ ทุกข์อยู่ขนาดนี้ เราถึงต้องเอาตัวเองพ้นจากทุกข์ให้ได้

มดแดงมันไต่บนมะม่วงนะ มันไม่รู้รสชาติของมะม่วง มันก็ไต่ของมันอยู่อย่างนั้นนะ ไต่อยู่อย่างนั้น วนไปเวียนมา วนไปเวียนมา เห็นไหม เหมือนกัน ชีวิตการเกิดและการตาย เวียนไปเวียนมาอย่างนี้ตลอด แต่เราก็กังเลสงสัย เกิดมาในภพชาติหนึ่ง ภพชาติหนึ่ง วันคืนล่วงไปๆ วันคืนมันก็เวียนไปๆ เหมือนกัน เราใช้ชีวิตแบบปุถุชน แบบความเป็นอยู่ของโลก สิ่งนี้มันก็เวียนไปตลอดมา สิ่งนี้เวียนอยู่

เวลาคนทุกข์นะ เวลาคนทุกข์คนจนเข็ญใจ เขาก็ทุกข์ของเขา แต่เขาก็ต้องใช้ความพยายามของเขาเพื่อดำรงชีวิตของเขาไป เพราะเขาทำกรรมของเขามาอย่างนั้น คนเราเกิดมามีอำนาจาสนา เกิดมานะ บางคนเกิดมานี้สบายทั้งชีวิตเลย แต่ก็เมา เมาในชีวิตนี้ ชีวิตนี้มัวเมาไปกับการเป็นอยู่ไป

นี่เราว่าเราเป็นชาวพุทธ ชาวพุทธที่ไหนละ

ถ้าชาวพุทธ พระพุทธเจ้าสอนอะไร

เราไม่ศึกษากัน เรามัวเมาในชีวิต สิ่งที่มีมัวเมาในชีวิตนะ มันก็เวียนไป เอาแต่ความทุกข์มาใส่หัวใจนะ นี่ถ้าเราให้คุยกันเรื่องความทุกข์ ระบายความทุกข์ออกมา จะไม่มีที่เก็บเลย เพราะว่าสิ่งที่กระทบกระเทือนใจบางอย่าง เห็นไหม มุมมองของแต่ละบุคคล สิ่งนั้นเป็นประโยชน์ แต่มุมมองของอีกคนหนึ่ง สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ขัดเคืองใจมาก สิ่งที่ยึดเคืองใจก็อยู่ที่กิเลสของแต่ละบุคคล “หยาบหรือละเอียดต่างกัน”

ถ้า “ความหยาบ” มันก็จะโพล่งออกมา

“ความละเอียด” มันก็เก็บเอาไว้ในหัวใจ

แต่ถ้าให้ระบายออกมา มันจะไม่มีที่เก็บเลย สิ่งนี้มันป็นเกิดจากอะไร เพราะอะไร

เพราะใจนี้เป็นนามธรรม มันจับสิ่งอารมณ์ต่างๆ มันสะสมไว้ได้มหาศาล

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าขึ้นไปในบุพเพนิวาสานุสติญาณ เห็นไหม ภพชาติไม่มีที่สิ้นสุด มันยาวไกลมหาศาล สิ่งที่ยาวไกลมหาศาลนี้มันจับสมสิ่งนี้เข้ามาในหัวใจ มันเก็บสิ่งนี้ไว้นะ แต่เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมขึ้นมา ใจดวงนี้มันไปได้กว้างขวางมาก มันไปใน ๓ แดนโลกธาตุนี้ นี่มันกว้างไปหมดเลย ใจนี้ว่างไปหมด ปล่อยวางสิ่งนี้ไปหมด สิ่งใดก็เข้าไปกระทบกับใจดวงนี้ไม่ได้ ใจดวงนี้กว้างขวางมหาศาล

แต่เวลามันอัดอั้นตันใจสิ เวลามันมีกิเลสในหัวใจสิ สิ่งนี้กระทบกระเทือนไปหมด สิ่งนี้กระทบกระเทือนมันจิตมันนิสัยต่างกัน ความขัดข้องความขัดใจมันถึงต่างกัน ความระบายออกมาก็ต่างกัน

เราเป็นชาวพุทธ ถ้าเรามีอำนาจวาสนา คบมิตรดีใจ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพูดไว้ในธรรม คบมิตรดีที่สุด คือคบองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้าคบองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ จะสอนไปแต่ทางดีใจ

ผู้ปฏิบัติธรรม ธรรมะย่อมคุ้มครองนะ เราปฏิบัติธรรม เราเป็นชาวพุทธ เราชาวพุทธมีความศรัทธา มีความเชื่อ เราได้สละทาน การสละทานออกไปเป็นการฝึกฝนแบบหยาบๆ เห็นไหม โลกสังคมเขาจะอยู่โดยความเป็นสุข แล้วมีการสละ มีการจาคะเพื่อช่วยเหลือเพื่อแผ่กัน สิ่งการที่ช่วยเหลือเพื่อแผ่กันนี้เป็นสังคมโลก ใครเป็นผู้สละออก ใครเป็นผู้ที่จุนเจือสังคมคนนั้น เขาจะไว้ใจคนนั้น คนนั้นจะเป็นคนที่ว่าสังคมยอมรับคนนั้น สิ่งนี้เป็นเรื่องของทาน

ถ้าเรื่องของทาน ทำสิ่งนั้นมา มันก็เป็นผลใจ “ผล” เรื่องของอามิส สิ่งที่เป็นอามิส เห็นไหม บุษของค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยอามิส สิ่งที่ได้มาก็ได้เป็นบุญกุศล แล้วถ้าเกิดปฏิบัติบูชาละ

ถ้าเราศึกษา เรามีเรื่องการทำงาน เราฝึกฝนของเราขึ้นมา มันมีสิ่งใดที่จะประเสริฐกว่านี้ละ นี่คุณงามความดีที่ละเอียดยิ่งขึ้นไป มันมีเป็นขั้นเป็นตอนขึ้นไป ถ้าใจคนมันใฝ่ดี มันจะค้นคว้า สิ่งที่ยิ่งกว่า สิ่งที่ยพยายามหาสมบัติ สมบัติของเราละ

“สมบัติของโลก” เขามันเป็นแก้วแหวนเงินทอง

“สมบัติของใจ” คือปัญญา

ผู้ใดมีปัญหา สิ่งใดที่กระเทือนใจ สิ่งใดที่กระทบเข้ามาจากใจ เราจะเก็บสิ่งนั้นมาเป็นประเด็น เก็บสิ่งนั้นขึ้นมาตั้งเป็นโจทย์ ถามตัวเองว่า “สิ่งนี้คืออะไร” ถ้าคนที่มีปัญญา มันจะจับสิ่งนี้เป็นประโยชน์ จับสิ่งนี้เป็นประโยชน์ มันจะคิดเลยว่า “คนเราเกิดมาทำไม สิ่งที่เกิดมาทำไม ชีวิตนี้คืออะไร” ถ้าคนเขาไม่ศึกษาธรรมะ เขาจะไม่รู้สิ่งนี้นะ

นี่เราฟังธรรมกันทุกวัน ใจเราอยู่กับธรรม เราฟังธรรมของเราทุกวัน เราศึกษาธรรมขึ้นมา เราถึงมีสิ่งนี้เป็นเครื่องเตือนใจเรา ถ้ามีสิ่งที่เป็นเครื่องเตือนใจเรา เราก็ไม่เป็นมดแดงไต่มะม่วง ใจ

ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มันเหมือนกับผลมะม่วงนั้น แต่เราไม่สามารถเข้าไปกินผลมะม่วงนั้นได้ จะไม่ได้ลิ้มรสผลของผลมะม่วงนั้นเลย แต่ผู้ที่มีปัญญา เขาสูยมะม่วงนั้นไป เขาปอกมะม่วงนั้น เขาได้กินมะม่วงนั้น มดแดงมันก็ยังไม่ได้กินของมันอยู่อย่างนั้น นั่นคนที่ไม่มีความรู้

ถ้าคนที่มีปัญญา ปัญญาของเรา สมบัติของเราจะเป็นปัญญาของเรา ถ้าเป็นปัญญาของเรา เราจะเริ่มถามตัวเอง ใจ ถ้าถามตัวเอง เราจะไม่ตื่นไปกับโลก ถ้าไม่ถามตัวเองนะ มันก็จะตื่นไปกับโลกอย่างนั้น โลกเขาเป็นอยู่แบบนี้ การแข่งขันของโลกเขาต้องเป็นแบบนั้น เราจะต้องแข่งขันกับเขาเพราะอะไร เพราะเราอยู่ในโลก โลกเป็นสภาวะแบบนั้น ถ้าเรามีสติสัมปชัญญะของเรา หน้าที่การงานต้องทำ เราก็ทำ

คนเราเกิดมา ตั้งแต่เด็กออก เห็นไหม กลอดออกจากครรภ์ของมารดา อยู่ในครรภ์ของมารดา ก็ยังไม่ได้หายใจด้วยตัวเองนะ หายใจจากลมหายใจของแม่ แต่ถ้ากลอดออกมาต้องมีลมหายใจของตัวเอง เขาจะดูดีกว่าเด็กนั้นหายใจหรือยัง ถ้าเด็กนั้นมันเริ่มหายใจ จะมีการเรียกร้อง มีความต้องการตั้งแต่บัดนั้นจนถึงวันตาย จนถึงวันตาย ชีวิตต้องดำเนินต่อไป เพราะเกิดมาแล้ว ต้องจุนเจือชีวิตนี้ ชีวิตนี้ต้องมีลมหายใจตลอดไป ขาดลมหายใจแม้แต่ ๕ นาที ๑๐ นาที สมองก็ไม่ทำงานแล้ว สิ่งนี้มันต้องจุนเจือกันไป

แต่เราไปมองแต่สิ่งที่ว่าปัจจัยเครื่องอาศัยภายนอกใจ เราไม่คิดถึงกรรมของเรา

เราทำคุณงามความดีมา เราถึงได้เกิดเป็นมนุษย์ เพราะเรามีมนุษย์สมบัติ “มนุษย์สมบัติ” มันจะมีคุณประโยชน์มาก ต่อเมื่อผู้นั้นมีเขวี้ยงมีปัญหา ถ้าเขวี้ยงปัญหานี้ ย้อนกลับรามาใน ชีวิตนี้เกิดมาแล้วเราเกิดมาในโลกเขา เราก็ทำหน้าที่ของเราไปโลกเขา เราไม่ตื่นไปกับเขาใน เรา มีเวลาสละออก ถ้าเราไม่มีเวลาสละออก เราจะไม่มีเวลาตลอดไปตั้งแต่เกิดและจนตาย

ความคิดมันไม่เคยดับ ยิ่งแสวงหาขนาดไหน มันยิ่งเติมเชื้อไฟเข้าไปให้มันสว่างโพล่งลุก โพล่งไปสภาวะแบบนั้น เวลามันดับ มันดับก็เพราะความมันเหนื่อยยาก มันปล่อยวาง ดับ ชั่วคราว เต็มมันก็คิดอีก เพราะเราไม่มีปัญญายับยั้ง

ถ้าเรามีปัญญายับยั้ง เราจะคิดว่า ชีวิตนี้มันก็เกิดมาสภาวะแบบนี้ เรามีกรรมดีแล้ว แต่สิ่ง นี้เป็นสมบัติที่ว่าสมบัติของโลกเขา เราเกิดมา เราแสวงหา มันก็เป็นสมบัติของโลก เขามีอยู่แล้ว ถ้าเรามีอำนาจาสนา เราก็ได้ปกครองชั่วคราว แล้วเราก็ต้องส่งคืนให้กับโลกเขาไป แต่คุณงาม ความดีที่เราจะฝังใจของเราไป เป็นสมบัติของใจตลอดไปข้างหน้า มันเกิดมาจากไหน นี่คนที่ มี ปัญญาเขาถึงสละของเขาสละออกได้

ถ้าความสละออกได้ เรามีความคิดกันถึงออกประพฤติปฏิบัติ พระออกมาจากไหน? พระ ก็ออกมาจากโยมนั่นละ ออกมาบวช บวชเพื่ออะไร? บวชเพื่อจะชำระกิเลสใน เพราะอะไร เพราะ มีศรัทธา มีความเชื่อ จะไม่เป็นมดแดงได้ชอบมะม่วง จะต้องศึกษาธรรม จะต้องประพฤติปฏิบัติ จะเอาตัวนี้รอดให้ได้

เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอก “สิ่งที่ป็นภัยที่สุด คือการเกิดและการตาย”

ถ้าเราทำลายการเกิดและการตายสิ่งนี้ เกิด ถ้าทำการตาย ก็คือกิเลสตาย ก็คือการเกิดคือจะ ไม่ไปเกิดอีกใน จะไม่ไปเกิดอีกในวัฏฏะนี้ จะไม่ไปเกิดในกำเนิด ๔ กำเนิดโอปปาติกะ กำเนิด ในไข่ กำเนิดในครรภ์ นี่กำเนิดสิ่งนี้ กำเนิดในน้ำคร่ำ

“เราจะไม่เกิดอีกเลย”

“จะไม่เกิด” เห็นไหม แต่ต้องตาย ต้องตายไปในข้างหน้าเพราะอะไร เพราะว่าเราเกิดมา ได้มนุษย์สมบัติอันนี้ เราถึงได้อามมนุษย์สมบัตินี้มาค้นคว้าหาเราใน

บวชมาแล้วมาศึกษาธรรม ถ้าเราศึกษาธรรมด้วยกิเลสของเรา นี่มันเมาใจ เหมือนเห็ดนะ ถ้าเห็ดนี้มันไม่มีเห็ด เราจะไม่มีเห็ด ไม่ใช่หน้าฝน ไม่ใช่หน้าโดยธรรมชาติของเขา เห็ดมันจะเกิดจากความชื้น เกิดจากสิ่งนี้ นี่เหมือนกัน ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดชั่วคราว เกิดมา ๕,๐๐๐ ปี ถ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางธรรมไว้แล้ว มันเหมือนมีเงา มีเห็ดอยู่ แต่เห็ดนั้นเวลาผ่านไป เราเข้าใจว่าสิ่งนั้นเป็นประโยชน์ทั้งหมด แต่เห็ดมันเป็นเห็ดพิษก็ได้ ถ้าเป็นเห็ดพิษ เราก็จะเมาไปอีก เมาในธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านะ

“ธรรมเมา” เมาในความไปศึกษาการเล่าเรียน ยึดมั่นความเป็น-เห็นของเรา สิ่งนี้เป็นปริยัติ สิ่งที่เป็นปริยัติ คือการศึกษาแผนที่ดำเนินที่สมควร สมควรการศึกษาแผนที่ดำเนิน แต่ถ้าเราศึกษามา ผู้ที่อยู่ในฝ่ายปกครอง เขาก็ต้องศึกษา ศึกษาอย่างนี้เพื่อสื่อความหมาย เผยแผ่ธรรมว่าธรรมะเผยแผ่ ธรรมทูตเผยแผ่ธรรม

แต่ธรรมของผู้ที่ปฏิบัติ เวลาเราปฏิบัติ เห็นใหม่ ปริยัติคือการศึกษา แล้วเผยแผ่ธรรมคือเป็นโวหาร สิ่งที่เกี่ยวข้องเหมือนสูตรมยปัญญาใน “สูตรมยปัญญา” ในการลงเรียน ในชั้นโรงเรียนขนาดไหนก็แล้วแต่ ในสถานศึกษามันก็เป็นชั้นเป็นตอนขึ้นไป ศึกษาสูตรมยปัญญากัน นี่ปริยัติก็ศึกษาสูตรมยปัญญา สิ่งนี้เป็นเปลือก

ถ้าเรายึดของเรา เมาไปในการเป็นไปนะ เมาไปในชีวิต

เราเป็นชีวิตคลุหัตถ์ เราก็เมาของเราอยู่แล้ว เมาเพื่อจะต้องการให้การค้นคว้าหาตัวเอง เราถึงเรียนปริยัติ พอเรียนปริยัติก็ไปเมา เมาในความเห็นใจ ความคิดความเห็นของเรา “จะเมา” เพราะศึกษามาขนาดไหน ศึกษาได้แต่ตำรา ศึกษาได้แต่ชื่อมา สิ่งที่ได้ชื่อมานะ

ถ้าเรามีความเห็นผิด มันจะเป็นเหมือนกับเห็ดพิษนะ

“เห็ด” ถ้าเป็นเห็ดพิษ เรากินนะ ถึงกับตายได้ เป็นเมาก็ได้ ถ้าเห็ดมันมีพิษน้อยใช้ไหม แต่ถ้าเป็นเห็ดที่เป็นประโยชน์ละ สิ่งที่เป็นประโยชน์ มันเป็นประโยชน์ ธรรมะนี้เป็นประโยชน์ พระไตรปิฎกเป็นความจริง เป็นความถูกต้องแน่นอน แต่ความเห็นของเราสิ ในใจของเรา ในเมื่อมันมีกิเลสอยู่ ความที่เป็นกิเลส

หลวงปู่ฉันบอกว่า “ธรรมะในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรมะของครูบาอาจารย์ที่ประพาศปฏิบัติมา นี่ทองคำบริสุทธิ์ใจ แต่ถ้าธรรมะสถิตในปุถุชน ในใจของเรา ถ้าใจของเรามีกิเลส เราไม่เข้าใจสภาวะแบบนั้น”

นี่ มันจะเป็นพิษ เพราะใจของเราเองที่เป็นพิษ

“สิ่งที่ เป็นพิษ” เรายึดมากก็ยึดมันมาก ถ้าเป็นพิษมาก มันก็ทำลายเรามาก ถ้าเรายึดมันน้อย ถ้าในการประพาศปฏิบัติ มันจะเกิดตามความเป็นจริงของสถานะนั้น มันเป็นปัจจัยตั้งใจ ถ้าเป็นปัจจัยตั้งนี้ สิ่งนี้มันเป็นตรงต่อธรรม ตรงต่อหลักความจริง สิ่งที่เป็นหลักความจริง แล้วมันก็จะพัฒนาของมันขึ้นไป

สิ่งที่พัฒนาใจดวงนี้ขึ้นมา เห็นไหม มันจะไม่เผลอไปความรู้สึก สิ่งที่มาไปความรู้สึกนะ แล้วถ้าเกิดเราไปพบครูบาอาจารย์ที่ชี้แนะในทางที่ผิด องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงบอกว่า “โค่นาฝูง” ถ้าโค่นนั้นฉลาด จะนำฝูงโค่นนั้นขึ้นฝั่งนะ ถ้าโค่นนั้นไม่ฉลาด จะนำฝูงโค่นนั้นไปในวังน้ำวน จะจมน้ำตายไปกันหมดเลย นี่จมน้ำตาย

นี่เหมือนกัน ถ้าเรากินเห็ดพิษ เราก็ต้องตายก่อน ถ้าให้เราตายก่อน ถึงตายหรือถ้าเรา รักษาทัน เห็ดนั้นไม่มีพิษมาก นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเราไม่ยึดสิ่งนั้นมาก เราไม่ยึดสิ่งว่าเป็นสมบัติใจ

“ธรรมะนี้เป็นขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรมนี้เป็นธรรมชาติ” จริงอยู่ “ธรรมนี้เป็นธรรมชาติ” สิ่งที่เป็นธรรมชาติ ร่างกายเราก็เป็นธรรมชาติ ความเกิดความตายนี้ก็เป็นธรรมชาติอันหนึ่ง เป็นสภาวะธรรมอันหนึ่ง แต่ทำไมไม่สะท้อนใจเราล่ะ ถ้ามันสะท้อนใจ เรานะ สภาวะธรรม สิ่งที่เป็นธรรมชาติ แต่ใจมันก็เป็นธรรมชาติอันหนึ่งที่ละเอียดเข้ามามากกว่า ร่างกายของเรา

ร่างกายของเราเกิดมามันเป็นสิ่งที่มหัศจรรย์มากนะ เวลาหมอเขาศึกษาเรื่องร่างกายของมนุษย์ สิ่งนี้เป็นความลึกซึ้งมหัศจรรย์มาก ค้นคว้ากัน เพิ่งจะขยายความด้วยความเป็นไปของมนุษย์ สิ่งต่างๆ เพื่อขยายความๆ ออกมา แต่ก็ยังไม่เข้าใจนะ เพราะขยายสิ่งต่างๆ สิ่งต่างๆ ในวิทยาศาสตร์ สิ่งต่างๆ ขยายออกมา มันเป็นเรื่องของธาตุ

แล้วขั้นถัดมา ขั้น ความคิด ความคิด ความปรุง ความแต่งของใจอยู่ที่ไหนล่ะ สิ่งนี้เป็น ความคิด ความปรุง ความแต่งของใจ เพราะสถานะมันเกิดมาอย่างนี้ เวลามันดับ มันดับไปไหน เวลามันเกิด มันเกิดมาจากไหน สิ่งนี้มันให้ความสุข-ความทุกข์ นี่เรื่องเป็นนามธรรมไง สิ่งที่เป็น นามธรรม ความที่เป็นนามธรรมฝังอยู่ในหัวใจ หัวใจนี้เป็นภวาสวะ เป็นภพ เป็นสถานที่อันหนึ่ง แต่นามธรรมฝังจิต ฝังนิสัย ฝังความเชื่อ ฝังความศรัทธาของเรา ถ้าเรามีความเชื่อ ความศรัทธา ของเรา เราจะย้อนกลับ ย้อนกลับ อยู่กำหนด “พุทโธฯ”

ถ้าเรากำหนดพุทโธเพราะอะไร เพราะเราต้องอาศัยองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางไว้ เราเคารพ เราศรัทธา เราเชื่อมั่นในปัญญาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพราะเรามีศรัทธา เราถึงกำหนด “พุทโธฯ” เป็นชื่อขององค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า “พุทธานุสติ” ตั้งสตินี้ให้ได้ สิ่งนี้เคลื่อนไป ความคิดเคลื่อนไปตามความเห็น ความเห็น ปัญญาของใจดวงนั้น

ถ้าว่าปัญญาของโลก เราคิดว่าเรามีปัญญา คนนั้นเป็นคนที่มีปัญญามากคนนั้น “ปัญญา ของโลก” ถ้ามีกิเลสนะ มันปัญญาในการเห็นแก่ตัว ปัญญาในการเบียดเบียนตนนะ “เบียดเบียน ตน” เพราะชีวิตนี้มันต้องไปสู่สู่ความตายแน่นอน เบียดเบียนตนเพราะว่าทำให้ตนมัวเมาใน ชีวิต หลงไปในชีวิตใจ

คนเราเกิดมาแล้ว เมื่อมันยังมีวันมีเวลาอยู่ ความตายยังอยู่อีกตั้งห่างตั้งไกล เห็นไหม ผัดวันประกันพรุ่ง การศึกษาก็ศึกษาผัดวันประกันพรุ่ง ไม่ออกประพฤติปฏิบัติ ประพฤติปฏิบัติก็ ไม่จริงไม่จังใจ ความไม่จริงไม่จังของเรา นี่มีปัญญาของเรา

“ปัญญาของเรา” การประพฤติปฏิบัติ ถ้าเราทำเกิน เราทำหนักเกินไปถือว่าเป็นอัตตกิเลสมถา นุโยค นี่กิเลสมันพาไฉนนะ กิเลสมันใช้ปัญญาของเรา หลอกเราอีกทีหนึ่ง เราไม่เข้าใจเลยว่าเรา หลอกเราได้อย่างไร นี่เราโดนเราเองนี่แหละ หลอกตนเอง หลอกว่าทำอย่างนี้ๆ นี่เมา เมาใน ธรรมจะเป็นแบบนี้ เมาในธรรมมันไม่เป็นความจริงใจ

ถ้าเราไม่เมาในธรรม เราพยายามทำใจของเราให้สงบให้ได้ ถ้าใจของเราสงบขึ้นมา มัน จะไม่เมาในธรรมนะ มันจะเป็นกลาง เป็นกลางเพราะเป็นสัมมาสมาธิใจ ถ้าจิตของเราสงบขึ้นมา มันปัญญาที่เกิดขึ้นจากต่อเนื่องจากสมาธินี้ มันต้องฝึกฝนใจ

ถ้าปัญญามันเกิดขึ้นเอง สิ่งที่ว่าเราทำความสงบแล้วมันมีปัญญาเกิดขึ้นเอง ครูบาอาจารย์ของเราไม่คิดในสมาธิ ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติเป็นสมาธิ แล้วมันจะเป็นปัญญาไปโดยอัตโนมัติ มันจะไม่คิดในสมาธิหรอก แต่ถ้ามันเป็นอย่างนั้นจริง ทำไมก่อนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะตรัสรู้ธรรม อาพาธคาบสัก็ทำได้สมาบัติ เขาได้สมาบัติ มันเป็นสมาธิไหม? เป็น แล้วถ้ามันเป็นปัญญาโดยอัตโนมัติ มันทำไมไม่ทำให้เกิดปัญญาขึ้นมาล่ะ ทำไมมันไม่ให้เขาให้พ้นจากกิเลสมาได้ล่ะ? มันไม่เกิดหรอก เพราะปัญญายังไม่มี มรรคาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังไม่เกิดไง

ถ้ามรรคาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิด เกิดที่ไหน?

เกิดที่ใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ถ้าเราเมาในธรรมนะ เราอยู่ทางโลก เราประกอบสัมมาอาชีพะชอบ เราทำคุณงามความดี เราถือศีล เรามีศีลมีธรรม เราปฏิบัติตามว่าอยู่ในตามเป็นสัมมาในโลกเขา เราว่าอันนั้นเป็นมรรค มรรคหยาบๆ มรรคของโลกียะ มรรคของโลกีย์เขา ปัญญาโลกีย์

สิ่งที่ปัญญาโลกีย์ เราใช้ขึ้นมา ปัญญาเราฉลาด ฉลาดแหลมคมขนาดไหน ถ้ามันเป็นประโยชน์มันจะเตือนตน แล้วพยายามทำของเราเข้ามา ใช้ปัญญาอบรมสมาธิก็ได้ ใช้ปัญญาใคร่ครวญออกมา ความคิดอันนี้คิดออกไป นี่มีความรู้มาก สิ่งต่างๆ มีความรู้มาก ถึงที่สุดแล้วนะ มันก็ต้องปลดเกษียณ

ถึงที่สุดแล้วเรา “ชีวิต” ถ้าเราเป็นเจ้าของกิจการ เราก็ต้องส่งมอบให้คนให้ลูกให้หลานเราต่อไป นี่มันต้องเป็นแบบนี้โดยสัจจะโดยความจริงใจ แต่ถ้าคนไม่มีลูกไม่มีหลานนะ ตามกฎหมายเขาก็ยึดเป็นของแผ่นดิน สิ่งที่เป็นของแผ่นดินนี้ ถ้าไม่มีสมบัติเป็นเจ้าของก็เป็นของแผ่นดิน แล้วเราจะไปเอา เรียกร้องเอามาจากใครล่ะ เพราะเราก็ตายไปแล้ว

นี่สิ่งที่ตายไปแล้ว สิ่งที่ยายนะ ตายจากภพชาตินี้ แต่หัวใจไม่เคยตาย หัวใจนี้ตายไม่ได้ หัวใจนี้มันมีเป็นผู้รู้อยู่ ราษฎรอยู่โดยธรรมชาติของเขา แต่มันมียางเหนียว มันมีความเป็นไป มันมีเหตุมีผล มีพลังงานขับเคลื่อนใจ สิ่งที่ทำคุณงามความดีไว้มันสะสมลงที่นั่น สิ่งที่เราทำคุณงามความดีนั้น ใครเป็นคนทำ? เราเป็นคนทำ เราจะทำได้อย่างไร ถ้าเราไม่คิด ถ้าเราไม่คิดกระทำ

คูลี คูอย่างคนรอบข้างเรา เราพยายามชักจูงให้เขาทำคุณงามความดี ทำไมเขาไม่ทำล่ะ แล้วเขาไม่ทำ เขาต่อต้านด้วยนะ สิ่งที่เขาต่อต้านขึ้นมา นั้นเป็นความเห็นต่าง สิ่งที่เป็นความเห็นต่างว่า “เป็นประชาธิปไตย ต้องมีความเห็นต่าง” สิ่งที่เขาเห็นต่าง เราอยู่ด้วยกันได้ สิ่งที่อยู่ด้วยกันได้ นี่ใจมันถึงเป็นสภาวะแบบนั้น

เราต้องยอมรับ ยอมรับว่า คนเรามันมีความคิดเป็นไปเหมือนกันไม่ได้ ถ้าคนเรามีความเห็น มีความคิดตรงกันหมด มันก็การประพฤติปฏิบัติ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต้องรื้อสัตว์ชนสัตว์ ขนไปหมดสิ...รื้อสัตว์ชนสัตว์ไปไม่ได้ ถ้าวิฤติภาวะของเขาไม่มี วิฤติภาวะของเขาเขาจะว่า “ทำไมต้องทำให้ตนลำบากล่ะ ทำไมเราไม่อยู่สุขอยู่สบายของเขาล่ะ ”

“ความอยู่สุขอยู่สบายของเขา” นั่นคือคนจนตรอกใจ อยู่สุขอยู่สบายเพื่อจะหมดเวล่ำเวลาของเรา จนเราหมดเวลา เราตายไป มันก็ต้องไปตามอำนาจสิ่งที่ว่าเราไม่ได้ทำสิ่งใดไว้ ถ้าไม่ได้ทำสิ่งใดไว้ สิ่งทีพลังงานขับเคลื่อนตัวนี้ มันเข้าไปในตัวจิตใจ เข้าไปตัวจิต สิ่งนี้สะสมเข้ามาในหัวใจ สิ่งทีพลังงานขับเคลื่อนอันนี้มันยังขับเคลื่อนให้ใจดวงนี้เคลื่อนไหวไปตลอด มันถึงไม่เคยตาย

ถ้ามันไม่เคยตาย เราว่า “เราอยู่ภพชาตินี้หมดสิ้นแล้วจะหมดสิ้นกัน” เมาในชีวิตขนาดนี้นะ เมาไปทุกอย่าง ประพฤติปฏิบัติขึ้นมา พอเกิดสมาธิขึ้นมาก็เมาในสมาธิของเราขึ้นมานะ ความเมาของเราใจ คิดว่าอันนี้เป็นผล ถ้าเรายังเมาอยู่นี้ มันไม่ใช่ธรรมะ

ถ้ามันเป็นธรรมนะ เป็นธรรมโดยความเป็นจริง กำหนดพุทโธฯ ขึ้นมา “เหตุ” กำหนด “พุทโธ” สติต้องสัมปชัญญะเราต้องพร้อม ถ้ามีสติพร้อมขึ้นมา กำหนดพุทโธฯ เข้าไป ถ้าเป็นความเมา เวลากำหนดพุทโธฯ ไป พอมันว่าง มันมีความสบายใจขึ้นมา เราก็ปล่อยแล้ว ปล่อยว่านี่มันเป็นความว่าง สิ่งนี้เป็นธรรม เพราะเราศึกษามา เราศึกษาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาว่า พุทโธนี้เป็นสัญญาอารมณ์ เป็นเพราะเรานึกพุทโธขึ้นมา แล้วพอถึงเนื้อของใจ พุทโธนี้จะหายเป็นเนื้อของใจ นั่นเป็นความรู้สึก นั่นเป็นปัจจัยตั้งใจ

ธรรมะเป็นความจริงจะประกาศจากใจดวงนั้น ใจดวงนั้นจะมีสติเข้ามาตลอด มันจะลึกลับขนาดไหน อำนาจวาสนาของคนไม่เหมือนกัน จะตกจากที่สูงก็ได้ จะตกเหวตกบ่อก็ได้ สงบโดยธรรมค่าก็ได้ หรือว่าจิตสงบขึ้นมาเห็นจิตของเราออกไปก็กระทบขนาดไหน มันอยู่

ที่อำนาจาสนาของใจดวงนั้น สิ่งนี้เป็นสัจจะเป็นความจริงของใจดวงนั้น มันแสดงออกตามสถานะแบบนั้นไป

แล้วแต่ธาตุ น้ำก็คือน้ำ น้ำมันก็คือน้ำมัน ความเป็นไปของใจก็เหมือนกัน แล้วแต่ใจดวงนี้จะสะสมอำนาจาสนามาขนาดไหน ความเป็นไปอย่างนั้นเราก็มีสติ ถ้าเรามีสติ เราก็ไม่เมาไปกับอาการของใจแบบนี้ นี่คือการของใจที่มันแสดงออกขึ้นมา เพราะจิตเราสงบเข้าไปถึงเนื้อของใจ อาการของใจแสดงออกมา ถ้าเราคิดไป เมาที่เมา เมาสิ่งนี้ไป

“ความเมา” คนเรากินสุรา เวลาสร้าง มันยังสร้างเมาได้นะ แต่ถ้าใจมันเมา เมาสิ่งต่างๆ ที่ว่าเราเห็นเรารู้ มันเมา กิเลสมันพาไปนะ ดิตสภาวะแบบนี้ ความเห็นอย่างนั้นเป็นธรรม เมาไปความเห็นต่างๆ มันเป็นธรรม ธรรมส่วนหนึ่ง “ธรรม” เพราะเราทำสงบใจเข้ามา แต่มันไม่เป็นธรรมะไง ธรรมะของเราคืออะไร

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าศึกษากับเจ้าลัทธิต่างๆ มา อาการแบบนี้เห็นมาทั้งนั้น สิ่งที่เห็นมา ระลึกชาติได้ก็ชาติที่แล้วแต่ สิ่งนี้มันก็มีการเห็นได้ ปุณฺณก็ทำได้ แต่ปุณฺณเขาอยู่ในสมาบัติ อยู่ในศีลของเขา นี่ใจมันมีหลักฐานอันนี้ มันก็ทำได้ แต่สภาวะธรรมที่เป็นอริยสัจที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นี่ให้เป็นธรรมะไง ธรรมะเกิดอย่างนี้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางธรรมไว้ให้เราก้าวเดินอย่างนี้

ถ้าเราศึกษาขึ้นมา อาการของใจของเราที่แหละ อำนาจาสนาของเราที่แหละ มันเบี่ยงเบนไปเป็นความเห็นเข้าไป เพราะมันไม่เข้ามัจฉิมาปฏิบัติทาง เราถึงต้องมีสติกำหนด “พุทฺโธ” ถ้ายังกำหนดพุทฺโธได้ กำหนด “พุทฺโธ” เข้าไป จิตมันสงบเข้ามาขนาดไหน กำหนด “พุทฺโธ” เรื่องของเราคือคำบริกรรม หน้าที่ของเขา เขาจะเป็นของเขาเอง นี่เพราะใจ ความสงบของใจจะเป็นเอง

แต่นี้เราเอาปัญญาของเรา เอาความเห็นของเราเข้าไปคาดหมายไป พอมันว่างๆ อย่างนี้ คำว่า “ว่างๆ” อย่างนี้ คือเรามีผู้รู้อยู่ ผู้รู้มันก็รู้ว่าว่าง สิ่งที่เป็นว่างนี้มันขับเคลื่อนไปไม่ได้ ถ้ามันจะขับเคลื่อนไปได้ เปรียบเหมือนเครื่องยนต์ ถ้ามันขาดสิ่งใดอันหนึ่ง ขาดน้ำมันก็ติดเครื่องไม่ได้ ขาดไฟมันก็เป็นไปไม่ได้ ถ้าเครื่องนั้นมันไม่สมประกอบนะ ขาดน้ำมัน ขาดไฟ ขาดอะไรต่างๆ

มันต้องพร้อมตลอดใจ สิ่งพร้อมตลอด สมบูรณ์ตลอด เครื่องนั้นมันถึงจะขับเคลื่อนได้ มันถึงจะติดเครื่องขึ้นมาได้

นี่ก็เหมือนกัน ในเมื่อหัวใจมันว่างๆ อยู่อย่างนี้ มันไม่เป็นไปใจ ความเป็นไปของมันไม่มี มันถึงว่ายกขึ้นวิปัสสนาไม่ได้ สิ่งที่ยกขึ้นวิปัสสนาไม่ได้ มันก็เป็นธรรมมา เราก็มา แล้วย่อย เนื้อดำใจนะ สิ่งที่ว่า “เราประพฤติปฏิบัติ ทำไมเราไม่ได้ผล การประพฤติปฏิบัติของเรา เราไม่มีอำนาจวาสนา” ถึงกับฆ่านะ ฆ่าความเพียรของเราไป “เลิกเถอะ เราเป็นคนไม่มีอำนาจวาสนา เราออกทำบุญกุศลของเรา เราก็เป็นชาวพุทธแล้ว การประพฤติปฏิบัติเป็นหน้าที่ของพระใจ หน้าที่ของพระ หน้าที่ของนักรบ ไม่ใช่หน้าที่ของเรา”

แล้วเราบวชเข้ามา เราบวชมาเพื่ออะไร? เราบวชเข้ามาจะฆ่ากิเลส ถ้าเราท้อถอยอย่างนี้ กิเลสมันก็ฆ่าเราไป ฆ่าความเพียร ฆ่าความตั้งใจ ฆ่าเวลาของเรา แล้วเราก็ต้องเกิดต้องตาย เวลาที่มีศรัทธาเยอะ อีกเหิมมาก เราจะต้องออกประพฤติปฏิบัติ เราจะต้องฆ่ากิเลสให้ได้ เราจะออกแสวงหาความจริงของเราขึ้นมา เราจะค้นคว้าหาตัวเองให้ได้ จะค้นคว้าหาใจของเราให้ได้ ถ้าเจอใจของเรา นี่ถ้าเราเจอใจของเรา เราจะมีพื้นที่ทำงาน

คนที่เขามีพื้นที่ทำงาน เวลาเหมือนเขาประชุมในวาระประชุมต่างๆ ถ้าเขามีวาระประชุม เขาจะประชุมสิ่งนี้ได้ นี่ก็เหมือนกัน พื้นที่หรือวาระที่มันจะเกิดขึ้นมา มันต้องหาความสงบของใจเข้ามาให้ได้ ถ้ามีความสงบของใจเข้ามา อริยสัจเกิดตรงนี้ไง อริยสัจเกิดขึ้นมาเพราะจิตสงบเข้ามา แล้วยกขึ้นย่อนดู ดูอะไร? ดูทุกข์

สิ่งนี้เกิดขึ้นมา เวลาเกิดเป็นมนุษย์สมบัติ เป็นสิ่งที่ประเสริฐมาก เพราะการเกิดเป็นมนุษย์นี่ เป็นผู้ที่ปัญญา เป็นผู้ที่ยกขึ้นวิปัสสนาได้ นี่ผู้ที่เกิดในสถานะต่างๆ เขาเกิดสถานะอย่างของเขาแล้ว เขาจะไม่มีโอกาสอย่างนี้ เพราะมนุษย์นี้เป็นภพของกลางใจ มันสิ่งที่ประเสริฐแล้วทำไมเป็นทุกข์ล่ะ เพราะทุกข์นี้เป็นอริยสัจใจ

แต่คนที่มัวเมาในชีวิตเขาไม่เห็นทางออกอย่างนี้ เขาก็ยอมจำนน เวลาเขาลำบากลำบากของเขา เขาก็ยอมจำนนของเขาออกไป จำนนของเขาอย่างนั้นโดยที่เขาไม่มีทางออก แต่เรามีทางออกของเรา ออกขึ้นมาแล้วค้นคว้าหา ถึงจะกำหนดทุกข์ได้ ถ้าเราเจอทุกข์ เรากำหนดทุกข์ได้ เราจะเริ่มมีปัญญา เราจะเริ่มยกขึ้นวิปัสสนา

สิ่งที่วิปัสสนา เพราะใจมันสงบเข้ามาโดยตามความเป็นจริง โดยเป็นสังขารม สังขารม ไม่ใช่ธรรมมา ถ้ามันเป็นธรรมมา เมาในธรรมไม เมาในความเห็นใจ “เป็นธรรม” เพราะเราศึกษาธรรม แล้วเราประพฤติปฏิบัติธรรม แล้วสิ่งที่เกิดขึ้นมามันก็เป็นความว่าง ว่างอย่างนั้น ว่างอย่างนั้น ทำไมเราไม่รำพึงยกขึ้นวิปัสสนาละ ถ้ามันยกขึ้นวิปัสสนาไม่ได้ มันก็ไม่ใช่สัมมาสมาธิ

สิ่งที่ เป็นสัมมาสมาธิ นี่เป็นสัมมาสมาธิเพราะมีศีล ถ้าไม่มีศีลขึ้นมา เวลาคนผิติดศีล ความผิติดของความคิด ความผิติดของมโนกรรมเกิดขึ้น “ศีล สมาธิ ปัญญา” เรามีศีลของเรา พอมีศีลของเรา เราควบคุมใจของเราได้ พอควบคุมใจของเราได้ จิตมันสงบเข้ามา ไม่ออกไปในความคิดผิติดอันนั้นเราไม่ออกไป นี่เป็นสัมมาสมาธิ

ถ้ากำลังมันพอ มันจะมีความรำพึง ถ้าเรารำพึงไปถึงกาย

ถ้าเราจะจิต เราคิดว่า ความคิด พอมันสงบ มันคายตัวออกมา มันกระทบสิ่งใด ถ้ากระทบสิ่งใด กระทบสิ่งนั้น นั่นคือขั้นกับจิตใจ จิตกับขั้นไม่ใช่อันเดียวกัน ขั้นเกิดดับ แต่พลังงานของจิตมีอยู่ตลอดเวลา

เราละ เวลาเรานอนหลับ หลับเราฝันไป มันก็ทำงานของมัน ถ้ามันไม่ฝันไป มันก็หลับอยู่ มันมีความรู้สึกอยู่ เพราะคนเรามีกระแส มีความรู้สึก “มี” คือใจ ใจนี้ตื่นได้หลับได้ แต่ถ้าคนตาย จิตนี้ออกจากร่างไปแล้ว คนตายแล้วฝันไม่ได้ใจ แต่คนนอนหลับ ฝัน ฝันเพราะมีตัวใจตัวนี้ ใจตัวนี้ถึงเป็นพื้นฐาน แต่คนนอนหลับสนิท มันไม่มีความรู้สึก มันไม่มีความฝัน

แต่ขณะที่เราปฏิบัติธรรม เรากำหนดพุทโธๆ เข้ามา มันไม่ใช่หลัก มันมีสติ มันมีความรู้สึกอยู่ แล้วมันปล่อยวางต่างๆ ทั้งหมด สิ่งที่ปล่อยวางต่างๆ ทั้งหมด “ความรู้สึก” สิ่งที่ออกไปรับรู้ขั้นกับจิตนี้มันปล่อยวางเข้ามา มันถึงเป็นความสงบใจ สิ่งที่จิตนี้สงบเข้ามามีสติสัมปชัญญะพร้อม รู้สึกตลอดไป นี่เป็นความมหัศจรรย์

แม้แต่เห็นสัมมาสมาธิ สมาธินี้มันก็เป็นความลึกกลับเป็นความมหัศจรรย์ของผู้ที่ปฏิบัติใหม่ๆ แล้ว ผู้ที่ปฏิบัติใหม่ๆ เห็นจิตสงบเข้ามา มันจะมีความตื่นเต้นมาก มีความสุขมาก

มหัศจรรย์มาก นี่ความมหัศจรรย์ของใจ มันมหัศจรรย์ขนาดนี้นะ ขนาดที่ว่ามันทั้งภาระต่างๆ เข้ามา นี่ธรรมะ

“สัมมาสมาธิ” เห็นเงาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ “พุทโธ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน” จิตคนสงบถึงฐาน เห็นแต่ความใสความสว่างของใจ “ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน” สิ่งนี้มีอยู่ในหัวใจ แต่มันเหมือนกับสิ่งที่ว่าเหมือนสิ่งมีกิเลสอยู่ ปกคลุมอยู่ แต่มันสงบตัวตนลง สิ่งนี้ถ้ายกขึ้นวิปัสสนา ย้อนได้เลย ยกขึ้นไป น้อมไปหากายจะเห็นสถานะของกาย ถ้าไม่มี มันสิ่งที่ว่าไม่มีอำนาจาสนา พยายามรำพึงขึ้นมา รำพึงว่าเป็นส่วนใดส่วนหนึ่ง แล้วรักษาจิตอันนี้

ถ้าจิตอันนี้มีพลังอันนี้ พลังอันนี้ทุกอย่างสมบูรณ์ มันต้องเป็นไป มันต้องเป็นไปตามอำนาจาสนา สิ่งที่เป็นไป เพียงแต่ว่า เป็นไปในกาย ในเวทนา ในจิต หรือในธรรม เท่านั้น ถ้าเกิดในธรรม สภาพธรรมต่างๆ เกิดขึ้นมา “ธรรมารมณ์” อารมณ์ต่างๆ กระทบใจตลอด กระทบกับใจ ใจรับรู้ต่างๆ ถ้ามีสติ มีสมาธิ สิ่งนี้จะปัญญา สิ่งนี้จะประโยชน์ นี่ความคิดใคร่ครวญออกมา เรื่องของเราลึกๆ นะ

เวลาเรื่องของโลก เวลาจิตมันคิดออกไป คิดออกไปข้างนอก คิดไปเรื่องวัตถุสิ่งของข้าวของต่างๆ มันไปยึดข้างนอกเข้ามา ขณะนี้มันปล่อยเข้ามา แล้วจิตนี้คิดกระทบกับขันธ สิ่งที่ขันธเป็นความเห็นจากภายใน นี่เรื่องจากภายใน เรื่องของเรา เรื่องของเราทั้งนั้น เราเป็นจิตดวงนี้เป็นผู้เกิดผู้ตาย เราจะไม่สามารถไปแก้จิตดวงอื่นได้ เราจะต้องแก้จิตของเรา

การเกิดและการตาย คือเกิดจากจิตของเรา ถ้าเกิดจากจิตของเรา ยกกระทบสิ่งนี้ เราก็ใคร่ครวญสิ่งนี้ ปัญญามันจะเกิดไง ปัญญาหยั่งสิ่งที่เกิดนี้ มันจะเป็นความลึกลึบมหัศจรรย์ มหัศจรรย์กับใจดวงนี้นะ มหัศจรรย์กับความประพฤติกปฏิบัติ แล้วมันจะมีการทำงานกันระหว่างธรรมกับกิเลสนะ ถ้ากิเลสมันต่อต้าน กิเลสมีความขัดแย้งกับใจดวงนี้ มันจะล้มลุกคลุกคลาน วิปัสสนาไปมันจะไม่เห็นตามความเป็นจริง ไม่เห็นตามความเป็นจริงมันก็ปล่อยวาง ปล่อยวางนะ เพราะมันใคร่ครวญสิ่งนี้ ปล่อยวางเพราะธรรมมา ปล่อยวางเพราะกิเลสมันทำให้มันว้าวไปกับมันไง “สิ่งนี้เราทำแล้ว เราเข้าใจแล้ว” นี่มันเป็นความสุขเอาเผากิน ถ้ามีความสุขเอาเผากิน มันจะไม่เป็นสัจจะความจริง

หน้าที่ของผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ สภาธรรมนีธรรมชาติ เราจะกำหนดให้พระอาทิตย์ตก พระอาทิตย์ขึ้นพระอาทิตย์ตกตามใจเราได้ไหม พระอาทิตย์นี้มันจะขึ้นหรือจะตกตามแต่ฤดูกาลของเขา จะเอียงไปทางไหนก็แล้วแต่ แล้วแต่ฤดูกาลของโลกกับอาทิตย์มันโคจรกันไป

นี่สภาธรรมก็เหมือนกัน “สิ่งที่เป็นธรรม” ธรรมในหัวใจของเรา มันจะเกิดดับขนาดไหนมันก็เป็นหน้าที่ของความเป็นไปของเขา หน้าที่ของเรา หน้าที่ของเราคือใช้ปัญญาแล้วใคร่ครวญ ใคร่ครวญออกไป ไม่เมา ไม่สุกเอาเผากิน

ถ้าสุกเอาเผากิน มันเข้าใจแล้วมันปล่อยมา ปล่อยมา “เข้าใจ” เพราะมีสมาธิส่วนหนึ่ง มีปัญญาส่วนหนึ่ง การกระทำส่วนหนึ่ง แต่ตัวตนของเรา สิ่งที่เป็นสารพิษ สิ่งที่เป็นพิษในหัวใจ มันจะมีการโต้แย้ง มีการขัดขวาง มีการทำลายการประพฤติปฏิบัติของเราทั้งนั้น นี่ถ้ายังไม่เป็นความจริง มันก็ยังเป็นเมื่อยอยู่ เมื่อยอย่างหยาบๆ นะ เมื่อยอย่างหยาบๆ

ถ้าเมื่อยอย่างละเอียดขึ้นไป มันจะเมาขึ้นไปเป็นชั้นเป็นตอนขึ้นไป เพราะจิตนี้มันเหมือนกับสิ่งที่มีพิษในหัวใจใจ หัวใจนี้เปรียบเหมือนกับกลอย ถ้ากลอยนี้เขาเอามากินโดยที่หาไม่ได้แซ่ให้สารให้พิษมันจางไปก่อน กินเข้าไปมันจะมีความแพ้ใจ นี่ถ้าใจของเรารักษา จากหัวกลอย ถ้าเราแซ่หัวกลอยนี้ พิษนั้นจะคลายออกไป คลายออกไป

การประพฤติปฏิบัติก็เหมือนกัน เราจะทำลายกิเลสให้มันจางลงๆ ใจ ถ้าเราวิปัสสนากาย วิปัสสนากายด้วยสัมมาสมาธินะ กำหนดเพ่งไป ดูไป ดูสิ่งนี้ให้มันแปรสภาพ สรรพสิ่งนี้เป็นอนิจจัง ความเป็นอนิจจังของมันรวดเร็วมาก ถ้าจิตเราสงบ มันจะเป็นไปโดยความรวดเร็ว แต่ถ้าจิตเรากำลังไม่พอนะ มันจะชนกันอยู่อย่างนั้นนะ

กายนี้ จิตเห็นสภาวะกาย แล้วกำหนดให้แปรสภาพ มันจะขึ้นอยู่อย่างนั้น แล้วเราก็พยายามใช้ปัญญาใคร่ครวญ มันไม่เป็นไป นี่คือสมาธิไม่พอใจ นี่เครื่องยนต์ ถ้ามันขาดใจ ไฟไม่สะดวกมันก็ติดๆ ดับๆ มันไปได้อยู่ เครื่องยนต์มันติดอยู่ แต่มันไม่สะดวก มันสะดุดตลอดไป นี่ก็เหมือนกัน “วิปัสสนา” ถ้ากำลังไม่พอ มันไม่สะดวก เครื่องยนต์มันเดินไม่สะดวก เครื่องยนต์ไม่สะดวก หน้าที่ของเราก็ต้องดูว่าสิ่งใดไม่สมบูรณ์ล่ะ น้ำมันไม่คล่องตัว หรือว่าสิ่งนี้ไฟมันไม่คล่องตัว อากาศเป็นอย่างไร ไฟเป็นอย่างไร ดูอย่างนั้น รักษาอย่างนั้น

นี้ก็เหมือนกัน ถ้ามันวิปัสสนา มันไม่เป็นไป เราต้องกลับมาทำความเข้าใจ ทำความสงบของใจเพื่อเพิ่มสัมมาสมาธิ นี่เพิ่มน้ำมัน เพิ่มพลังงานของตัวเองขึ้นมา ถ้าตัวเอง พลังงานของตัวเองขึ้นมา ย้อนกลับไปใหม่ สติดีใหม่ งานชอบใหม่ วางหัวใจอย่างไร เห็นสภาวะร่างกายอย่างไร แล้วรำพึงไป ปล่อย รำพึงไป ใช้ปัญญาใคร่ครวญไป มันจะเป็นสภาวะ จะเนา จะขึ้นอืด จะพองตัวขนาดไหน นี่มองไปสภาวะแบบนั้น

ถ้ากำลังมันพอ มันจะเห็นสภาวะแบบนั้น แล้วกลายเป็นดินเป็นน้ำ บั๊บ ไปทันทีนะ นี่ใจจะปล่อยวางอย่างนั้น พอเห็นแล้วปล่อยวางเข้ามา นี่สัจจะความจริงมันจะเป็นแบบนี้ ถ้าเจอสภาวะแบบนี้ เราจะเห็นสภาวะแบบนี้

“สอนใจตัวเองใจ” ใจตัวเองมันยึดมั่นถือมั่น “อุปาทาน” จิตได้สำนึกมันยึดมั่นถือมั่นโดยสัจจะความจริงของเขา

ธรรมะจากภายนอก “ปริยัติ” เราศึกษาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเรารู้แล้ว ชาวพุทธก็จะพูดแต่ปาก เห็นใหม่ สิ่งทีพูดแต่ปาก เวลาเขาคูยกัน ลมปากอย่างหนึ่ง ความจริงอย่างหนึ่ง นี่ขนาดเราประพฤติปฏิบัติของเรา ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างหนึ่ง ธรรมะที่เกิดขึ้นในความวิปัสสนาของเราเป็นอีกอย่างหนึ่ง อย่างหนึ่งคือว่า มันลึกลับ ซับซ้อนยิ่งกว่าความเป็นไปที่เราศึกษามาก ขณะเราศึกษาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราก็คิดว่า “มันทำไมลึกซึ่งขนาดนี้ ลึกซึ่งขนาดนี้” ศึกษาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านะ นี่มันสะท้อนใจมาก มีความเข้าใจมาก มีความสุขมาก นั่นแค่การศึกษาเล่าเรียนนะ

แต่ในการประพฤติปฏิบัติเข้าไป มันเห็นความเป็นจริง แล้วมันจะคายพิษของใจออก บ่อยครั้งเข้า บ่อยครั้งเข้า ปัญญาเกิดขึ้นมาสภาวะแบบนั้นนะ ซ้ำแล้วซ้ำเล่า ต้องหมั่นคราดหมั่นไถ จนถึงที่สุด “อริยสัจ” สัจจะความจริงอันหนึ่ง ธรรมะที่เป็นธรรมมา เมากับชีวิต เมากับความเป็นไปอันหนึ่ง ธรรมะกับศึกษาธรรมของครูบาอาจารย์มาก็เมาไปทำผิดพลาดถูก สุกเอาเผากินนั่น ก็เป็นเมาอันหนึ่ง แต่ขณะที่มันสมุจเฉทปหาน เห็นสภาวะของกาย

ใคร่ครวญซ้ำแล้วซ้ำเล่า กายเป็นกาย จิตเป็นจิต ทุกข์เป็นทุกข์ มันจะแยกออกจากกันนะ สิ่งทีแยกออกจากกัน สังโยชน์จะขาดตรงนี้ สิ่งทีขาดตรงนี้ นี่ธรรมแท้ๆ เกิดขึ้นมาจากใจ

“ดวงตาเห็นธรรม” ถ้าใจของเราเห็นสภาวะธรรม เราเห็นกาย เราก็เห็นสภาวะธรรม สภาวะธรรมนี้ เป็น สัพพะ ธมฺมา อนคฺตา สภาวะธรรม เห็นใหม่ ธรรมเราเกิด เราสร้างสมขึ้นมา “สมาธิ” เราก็สร้างขึ้นมา “สติ” เราก็ฝึกฝนของเราเข้ามา ในการประพฤติปฏิบัติ “งานชอบ” เราก็ไคร่ครวญในกายของเรา ไคร่ครวญในจิตของเรา นี่ก็งานชอบ “เลี้ยงชีวิตชอบ” เลี้ยงใจให้ใจนี้ ไคร่ครวญอยู่ในกายในจิตนี้ นี่เลี้ยงชีวิตชอบ

เพราะชีวิต จิตนี้ ชีวิตนี้มันหลงผิดมา มันเมามากับในชีวิตของมัน ชีวิตมันเมาในอารมณ์ เมาในความยึดมั่นถือมั่น เมาในว่าตัวตนของตัวเอง จิตได้สำนึกยี้ดว่า สรรพสิ่งนี้ กายนี้เป็นของเรา จิตนี้เป็นของเรา เราเกิดมาแล้วต้องเป็นของเรา สิ่งนี้เป็นเราทั้งหมดเลย

แต่นี้เราใช้ไคร่ครวญโดยปัญญาของเราเข้าไป สิ่งนี้เลี้ยงชีวิตชอบใจ ให้ชีวิตนี้เข้าใจตาม ความเป็นจริง ตามความเป็นจริงในอริยสัจ ถ้าตามความเป็นจริงในสมมุติ ชีวิตมันก็เกิดตายอย่างนี้ เกิดเป็นมนุษย์นี่ก็จริงตามสมมุติว่าเป็นมนุษย์ นี่สมมุติเป็นแบบนี้ เกิดมาเป็นมนุษย์แล้ว จากเด็ก จากผู้ใหญ่ บวชแล้ว พรรษา ๑ พรรษา ๒ พรรษามาก พรรษา อาวุโส กัณฑ์ เห็นใหม่ ผู้ที่ อาวุโสกว่า ผู้ที่กัณฑ์กว่า นี่มันเป็นแบบนี้ จริงตามสมมุติ สมมุติมันจริงอย่างนี้

แต่จริงตามธรรมใจ “สภาวะธรรม” สิ่งนี้ไม่ใช่ของเรา สิ่งนี้เป็นสภาวะกรรมอันหนึ่ง เป็นผลของวิภวาทะ เพราะจิตนี้เกิดในวิภวาทะ ถึงได้สมบัติของมนุษย์ขึ้นมา สิ่งที่ได้สมบัติของมนุษย์ขึ้นมา แล้วเราพบพระพุทธศาสนา เราได้ออกบวชออกประพฤติปฏิบัติ จากสมมุติสงฆ์ใจ คือ สงฆ์ “อัญญาโกณฑัญญะรู้แล้วหนอ อัญญาโกณฑัญญะรู้แล้วหนอ”

“สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งทั้งหลายต้องดับไปเป็นธรรมดา”

สภาวะของกายที่เห็นจากการวิปัสสนานี้ก็เกิดขึ้นเป็นธรรมดา แล้วดับไปเป็นธรรมดา มันเป็นธรรมดาของผู้เห็น เป็นธรรมดาของผู้ที่เห็นธรรม เป็นธรรมดาของผู้ที่ใช้จิตนี้ค้นคว้า แต่จะไม่เป็นธรรมดาของธรรมมาเลย เพราะธรรมมามันคาบสิ่งนี้ขึ้นมา มันจะเป็นธรรมดาไปไหน มันเกิดขึ้นมาจากกิเลส เกิดขึ้นมาจากความเป็นไป มันยึดของมันโดยสัจจะ เพราะมันเป็น ยางเหนียว สิ่งที่เป็นยางเหนียว เป็นกาว เราไปอยู่ที่ไหนมันก็ติด อะไรรดไปในกาวมันจะติด อย่างนั้นโดยแน่นอน เพราะกาวนี้เป็นสิ่งที่เราใช้ติดสิ่งของต่างๆ สิ่งที่หลุดตกไปในกาว มัน

ต้องคิด ถ้าในเมื่อใจเรานั้นยังมีกิเลสอยู่ มันก็เป็นกาว มันเป็นสารพิษอยู่ในใจใจ ถ้าอย่างนี้ สิ่งใด ตกไปมันก็ยึดโดยธรรมชาติของมัน มันยึดโดยธรรมชาติของมัน

แต่เพราะเราสร้างสมธรรมอันนี้ เราสร้างสมสัมมาสมาธิเข้ามา แล้วเราไม่เฝ้าไปกับความเห็นต่างๆ เราจะปล่อยสิ่งนี้เข้ามา สละทุกอย่างที่เห็น ถ้าสละทุกอย่างที่เห็น จิตจะสงบเข้ามาเป็นพื้นฐาน สิ่งที่สงบเข้ามาเป็นพื้นฐานแล้วยกขึ้นวิปัสสนาในสังขารความจริง ให้มรรคาเกิดขึ้นจากใจดวงนี้ ถ้ามรรคาเกิดขึ้นจากใจดวงนี้ ปัญญาเกิดอย่างนี้ นี่คือการนามขปัญญา

ภาวนามขปัญญาจะเกิดขึ้นกับผู้ที่นั่งสมาธิ เดินจงกรม หรืออิริยาบถ ๔ นี้ ด้วยการพิจารณาจากจิตเข้ามา นี่จิตเข้ามา ย้อนกลับเข้ามา ปัญญาอันนี้เกิดขึ้นมา เกิดขึ้นจากใจดวงนั้น แล้วชำระใจดวงนั้นให้กายพิษออกจากใจดวงนั้น ถ้ากายพิษออกจากใจดวงนั้น นี่สภาวะธรรมเกิดขึ้น นี่เป็นอริยสัจใจ

“ดวงตาเห็นธรรม” สิ่งที่ดวงตาเห็นธรรม เกิดขึ้นมาจากเราไม่มัวเมาอยู่กับสิ่งต่างๆ จะต้องมิตติสัมปชัญญะตลอด แล้วใคร่ครวญเป็นสัมมาสติ ใคร่ครวญกับจิตดวงนี้ ย้อนกลับจิตดวงนี้ขึ้นมา มันจะมีความสุขนะ มีความสุขมีความพอใจที่เราเป็นชาวพุทธ แล้วมีธรรมในหัวใจอย่างนี้ นี่สภาวะธรรมะในหัวใจ ไม่ใช่สภาวะธรรมมา จะเห็นความเป็นธรรมมาว่า ล้มลุกคลุกคลานมานี้เพราะเมามาตลอด ล้มลุกคลุกคลานมาเพราะกิเลสมันเป็นสารพิษในหัวใจ แล้วดับไฟกับใจดวงนี้

ในการประพฤติปฏิบัติ เดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา มันเป็นงานใหม่? เป็นงาน

มันต้องใช้พลังงานใหม่? ต้องใช้

มันเป็นความน่าเบื่อหน่ายไหม? ถ้าจำเจเบื่อหน่าย นั่นเป็นเรื่องของธรรมมา เป็นเรื่องของกิเลส มันต้องพลิกแพลงใจ

หน้าที่ของเรา งานอันประเสริฐ งานในการชำระตนนี้ เป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุด ในการแสวงหาต่างๆ สมบัติต่างๆ นั้นเป็นเรื่องของโลก เป็นเรื่องของสังคม เป็นเรื่องการเครื่องอยู่อาศัยนะ แต่ในเมื่อเราเกิดมา แล้วเราบวชมาเป็นพระเป็นเจ้า เราก็ต้องมีข้อวัตรปฏิบัติ สิ่งที่มีข้อวัตรปฏิบัติ เพราะแบบว่า นกยังมีรังยังมีรังของมันในการอาศัยสิ่งนี้เป็นไป นี่ข้อวัตรปฏิบัตินี้เป็น

เครื่องดำเนิน เพราะดำเนินข้อวัตรปฏิบัติ มันเป็นที่ว่าขัดเกลจิตใจของเราขึ้นมา อย่างถูกต้องควร
สิ่งที่ถูกต้องคือเครื่องขัดเกลากิเลส ขัดเกลากิเลสนะ บวชแล้ว ศีล ๒๒๗ มันก็ว่าเป็นสิ่งที่ว่า
มากมายแล้วเราต้องถนอมรักษา

“รักษาศีล” รักษาศีลเพื่อให้ความบริสุทธิ์ เพื่อให้เรามั่นใจ เพื่อเป็นการรองอาจกล่าวหาญนะ
ผู้มีศีลบริสุทธิ์จะเข้าสังคมไหนก็เข้าด้วยความองอาจกล้าหาญ ผู้มีศีลบริสุทธิ์จะเข้าพญากับกิเลส
ของตัวเองก็มีความองอาจกล้าหาญ

ถ้าพวกเราผู้ศรัทธา จะเข้าเผชิญกับกิเลสของตัวเอง กิเลสมันหิวเราเยาะนะ หิวเราเยาะว่า
“เมื่อไหร่ก็ยังไม่เปรียบสังคมมา เปรียบหมู่คณะมา สิ่งนี้มันจะเป็นประโยชน์อะไร” เราว่าเรา
เป็นผู้ที่ฉลาดใจ หาเวลาออกประพฤติปฏิบัติ เขาทำงานทำข้อวัตรกัน เราหลบเราหลีก นี่กิเลสมัน
รู้ทั้งนั้นนะ แต่อันนี้มันเผลอออกไป

แต่ถ้าเป็นความสัจจะความจริงของเรา เราใคร่ครวญของเรา หน้าที่ของเรา เราทำเพื่อ
ตัดแปลงกิเลสของเรา เราทำนี่เราเตือนกิเลสของเรา เราตัดแปลงไม่ให้กิเลสมันเข้มแข็งขึ้นมา สิ่ง
นี้ก็หลบหลีกไป แล้วจะเข้ามาองอาจกล้าหาญกับตัวเอง มันจะเข้าไปองอาจกล้าหาญกับตัวเอง
ตรงไหน ในเมื่อตัวเองเป็นคนไม่จริง

“สิ่งที่เป็นพิษ” ใจมันก็เป็นที่พิษอยู่แล้ว แล้วยังเอาสิ่งที่ว่าไปเบียดเบียนเขา มาให้เป็นพิษ
กับใจเราอีก ข้ำ ๒ ข้ำ ๓ เข้าไป สะสมสิ่งที่ เป็นพิษตลอด มันจะเป็นธรรมมาจากไหน มันก็มัว
เผลอไปกับสารพิษอันนั้น

แต่ถ้ามันเป็นความเชื่อตรงกับเรา นี่จะตัดแปลงตน ปัญญาอย่างนี้มันต้องตัดแปลงตน เอา
ใจของเราไว้ในอำนาจของเรา ไม่ต้องให้มีใครเตือน ถ้ามีคนอื่นเตือนนะ มันจะเหมือนกับว่า
“เขากับเรา” เขาเตือนเรา เขามีอคติกับเราไหม มันต้องคิดอย่างนั้นเด็ดขาด แต่ถ้ามันเตือนตนเอง
ได้นะ เราต่างหากเตือนตนเราได้ นี่ตั้งประเด็นถามตัวเอง ถ้าผู้มีเขาวนมีปัญญารู้จักถามตัวเอง
“เป้าหมายของเราคือต้องการทำลายกิเลส เป้าหมายของเราจะไม่เกิดอีก แล้วงานขององค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าที่วางไว้ มรรค ๔ ผล ๔ มันมีวางไว้ให้เราก้าวเดิน”

สิ่งนี้ได้มา ได้เพราะความมุนะของเรา ได้มาเพราะความจริงของเรา ความเป็นมัชฌิมาปฏิปทา กดความเห็นของตัวเองว่า ถ้าจิตนี้เป็นสงบได้ ตัวตนนั้นต้องเบาเข้ามา ถ้าจิตนี้สงบไม่ได้ เป็นโลกียะ เป็นฌานโลกีย์ เป็นความเห็นของโลก ปัญญาที่เป็นปัญญาโลก สิ่งที่เป็นปัญญาโลก แต่ถ้าจิตมันสงบเข้ามา ปัญญาที่เกิดขึ้น เกิดจากการฝึกฝน เกิดจากการค้นคว้า ปัญญาจะไม่เกิดลอยๆ เป็นไปไม่ได้ ปัญญาเกิดเป็นลอยๆ มันมาจากไหน ปัญญาลอยๆ อย่างนี้ก็เป็นธรรมเมทธิ

แต่ถ้าเป็นปัญญาของเรา การใคร่ครวญของเรา คิดมา ใคร่ครวญมาทุกอย่างที่เป็นสิ่งที่กระทบกับใจ จิตนี้สงบเข้ามา จิตนี้พิจารณาแล้วปล่อยวางกายโดยสัจจะความจริงแล้ว แล้วจิตนี้มันอยู่ที่ไหน? จิตนี้ก็อยู่ที่ความรู้สึกอันนี้ไง สิ่งทีความรู้สึก สิ่งที่ยังรับรู้อยู่ นี่คือตัวจิต สิ่งทีตัวจิตคือสิ่งที่ทำความสงบเข้ามา กำหนดพุทโธเข้ามา เข้ามา ให้มันสงบเข้ามา แล้วยกขึ้นต่อไป ให้เห็นความเป็นธาตุ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ

“อุปาทาน” สิ่งอันละเอียด มันจะฝังอยู่ในหัวใจตัวนี้ ถ้าฝังอยู่ในหัวใจตัวนี้ มันมีสังโยชน้อยๆ เป็นเครื่องร้อยรัด นี่กิเลสมันมีสะพานเดินใน กิเลสมันอาศัยสิ่งนี้เดิน กิเลสคืออวิชชา เจ้าวัฏจักรคือตัวอวิชชา คือตัวภวาสวะ คือตัวภพตัวนั้น นี่มันเป็นสารพัดอยู่ในใจของเราอย่างนั้น มันถึงออกมารับรู้ ออกมาโดยการแสวงหาของเขา พลังงานของเขาออกมาในธาตุ ๔ ชั้น ๕ นี่ธาตุออกคิด ชั้นคิดอย่างไรก็อาศัยสิ่งนั้นออกมา นี่ตัวตนอย่างนี้ แล้วถ้าทำความสงบอย่างนี้เข้าไป ย้อนกลับเข้าไป ย้อนกลับเข้าไปจับเรื่องของธาตุ ๔ และชั้น ๕ นี้

วิปัสสนา คือใคร่ครวญด้วยปัญญา ด้วยสภาวะธรรมตามความเป็นจริง สิ่งทีสภาวะตามความเป็นจริง ถ้ากิเลสมันต่อสู้อยู่ มันคัดค้าน มันต้านทาน สิ่งทีต้านทานนั้นเป็นผลของ อวิชชาปจฺยา สงฺขารฯ กิเลสเท่านั้นทำให้การประพฤติปฏิบัติของเราล้มลุกคลุกคลาน แม้แต่เห็นกายแล้วยกขึ้นวิปัสสนา มันก็ทำให้เราล้มลุกคลุกคลาน ความเมตตาต่างๆ สร้างให้เราเห็นคลาดเคลื่อน สร้างความเห็นคลาดเคลื่อน เราก็ต้องหลงไปตามความคลาดเคลื่อนนั้น การปล่อยวางแบบความคลาดเคลื่อน คือปล่อยวางแบบเขาสร้างภาพ

การสร้างภาพของใจนี้ สร้างภาพสภาวะธรรม เราศึกษาธรรมมาขนาดไหน เราสร้าง เราศึกษา มีข้อมูลของใจ คือกรอบของใจมันมีอยู่แล้ว มันก็สร้างภาพของมันได้ มันมีข้อมูลของมัน

อยู่แล้ว มันก็สร้างภาพของมันได้ สิ่งที่สร้างภาพ คราวนี้ถ้าเราไม่ทัน สติเราไม่ทัน เราก็เห็นสภาวะแบบนั้นไป มันก็ว่าง มันก็ปล่อยวางเหมือนกัน ถ้าปล่อยวางอย่างนี้ ปล่อยวางแบบกิเลส ปล่อยวาง ไม่ใช้ธรรมพาปล่อยวาง

ถ้าธรรมพาปล่อยวาง จะต้องเห็นสภาวะกาย แล้วกำหนดกายให้มันตามความเป็นจริง มันจะกินความเป็นธรรมชาติของเขา เป็นน้ำ เป็นลม เป็นดิน เป็นไฟ ออกไปตามสภาพของเขา เห็นสภาวะแบบนี้ทีหนึ่ง จิตมันก็ตื่นตื่น จิตมันก็เห็นความเป็นจริงของมัน มันก็ปล่อยสภาวะแบบนั้นเข้ามา มันต้องเป็นสัจจะของใจดวงนั้น เห็นสภาวะแบบนั้น ปล่อยขึ้นมา นี่ฝึกฝนใจดวงนี้ให้เห็นสภาวะอย่างนั้นขึ้นมา จับต้องอย่างนี้ แล้วใคร่ครวญเข้าไป ใคร่ครวญเข้าไปซ้ำแล้วซ้ำเล่า ถึงที่สุดมันต้องปล่อยวางตามความเป็นจริง ปฏิมะ-กามราคะอ่อนลง กายกับจิตแยกออกจากสัจจะความเป็นจริง นี่สภาวะธรรม ธรรมะเกิดจากใจดวงนั้นอีกขั้นตอนหนึ่ง ขั้นตอนของใจดวงนี้มีธรรมที่ละเอียดขึ้นมา

“ธรรมอย่างหยาบ-ธรรมละเอียด” เห็นไหม ผู้ที่มีธรรมอย่างหยาบจะไปรู้ธรรมของผู้ละเอียดกว่าเป็นไปได้อย่างไร สมบัติของเรามีน้อยกว่าเขา แล้วเราจะไปเทียบเคียงกับสมบัติของเศรษฐี มหาเศรษฐี มันจะเป็นไปได้ได้อย่างไร สมบัติเรามีร้อยมีพันเท่านั้น เขามีเป็นล้านๆ หลายๆ ล้าน สภาวะเงินของเราจะไปเทียบกับเขาได้อย่างไร แล้วเราก็คาดหมายไป

เงินพันๆ ล้านก็มีเท่ากับเราที่เป็นล้านๆ นี่แหละ เราก็นับของเรา หลายๆ ครั้งเข้ามันก็พันล้านเหมือนกัน นี่สมบัติของผู้ที่เหนือกว่า ความทุกข์ที่เหนือกว่า แล้วความที่เหนือกว่า กิเลส มันก็เหนือกว่าด้วย กิเลสสภาวะแบบนั้นอยู่ที่เหนือกว่า มันก็สภาวะนี้ หลอกให้เราจมอยู่ตรงนี้ได้เนาะว่า สิ่งนี้เป็นความว่าง จิตนี้ทำลายออกไปแล้ว นี่ว่างหมด สภาวะว่าง อย่างนี้มันเป็นผลที่ว่าเป็นพันๆ ล้านแล้ว เห็นไหม เราก็นับเทียบเคียงออกไป ออกไป

นี่เมาอย่างละเอียดคนะ เมากับความรู้เห็น สิ่งที่ว่าเรามีธรรมในหัวใจ เรายังไปเมากับสิ่งที่ว่าเป็นสิ่งที่กิเลสเหนือกว่า คือกามราคะ จะชุกตัวอยู่ จะไม่ให้เราเห็นสภาวะความเป็นจริงของมันเลย นี่พวกผู้ที่ปฏิบัติธรรม ปฏิบัติธรรมแล้วกามราคะอ่อนลง ความเป็นไปของเราไม่มี นี่เมาทั้งนั้นเลย เมาเพราะอะไร เมาเพราะกดไว้ใจ “หินทับหญ้า” หินทับหญ้าไว้ว่าเราละกิเลสได้ เรา

ปล่อยวางความโลภ ความโกรธ ความหลง ความโลภ ความโกรธ ความหลงของเราจงออกไป
จากใจ นี่มาไปได้อย่างไร

ถ้าครูบาอาจารย์มีนะ...

(เทพจัดช่อง)

...มาเพราะเรารู้สัจจะ รู้ความจริง เห็นสภาวะของกายกับจิตใช่ไหม ถ้าเราเห็นสภาวะกาย
กับจิตที่มันปล่อยวางกัน กายเป็นกาย จิตเป็นจิต ทุกข์เป็นทุกข์ สิ่งนี้ถึงจะเบา เบาเพราะมันต้องมี
เหตุให้เบา ไม่ใช่เบาเพราะเราเอาหินทับหญ้าไว้ สิ่งที่เราเอาหินทับหญ้าไว้ มันเป็นธรรมมาใจ

นี่ก็เหมือนกัน ในเมื่อเราขึ้นมาติดสภาวะแบบนี้ เราก็เข้าใจว่าสิ่งนี้เป็นธรรม ความเห็น
ของกิเลสอันละเอียดมันหลอกให้เราสภาวะติดอยู่ตรงนี้ไง เราถึงต้องค้นคว้า เราต้องขุดค้น เรา
ต้องเทียบเคียง นี่การประพฤติปฏิบัติของเราเราเทียบเคียงกับธรรม เราถึงว่า ไม่ใช่หมดแดงไต่บน
มะม่วง ฝักกอบัวอยู่อย่างนั้น ฝักผลมะม่วงอยู่อย่างนั้น

นี่เหมือนกัน สภาวธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นนามธรรมๆ การ
ประพฤติปฏิบัติเป็นนามธรรมๆ

แล้วมันนามธรรมมันอยู่ที่ไหนล่ะ?

นามธรรม คือความรู้สึก คือใจของเรา เรากำหนดพุทโธเข้ามา เราทำความสงบของเราเข้า
มา มันจะเป็นมหาสติ-มหาปัญญา จิตนี้ปล่อยกาย กายกับจิตนี้ปล่อยกันออกมาแล้ว มันจะ
ละเอียดเข้ามา มันจะเป็นขั้นอันละเอียดอยู่ภายใน ถ้าสติเราย้อนกลับเข้าไป มันจะเป็นมหาสติ
เพราะจิตนี้มันละเอียดเข้ามา ความสงบอย่างนี้มันเป็นความสงบที่ละเอียดขึ้นไป สิ่งทีละเอียดขึ้น
ไป มันจะย้อนกลับขึ้นไปจับสิ่งที่ละเอียดกว่า สิ่งทีละเอียดกว่ามันจะกางกั้น จะขุดค้น จะค้นคว้า
ถ้าค้นคว้าเข้าไป เห็นสภาวะกายอีกทีหนึ่งมันจะเป็นอสุภะ

ถ้ามันเป็นอสุภะ พิจารณาอสุภะซ้ำแล้วซ้ำเล่า พิจารณานะ ถ้าจิตนี้สมาธิมันไม่พอ มันก็
ต้องกลับมาทำความสงบของใจ แล้วค่อยไปพิจารณาอสุภะไง สิ่งใดอสุภะ มันสวดยตรงไหน กาม
ราคะ ความยึดมั่นถือมั่นของใจมันติดตรงไหน สิ่งทีมันดี เราก็ว่าสิ่งนี้มันดี เพราะสิ่งนี้เป็นเรื่อง

ของการเกิดและการตาย เป็นกามโอะมะเง สิ่งที่เป็นกามโอะมะเง คือการดำรงเผ่าพันธุ์ สิ่งดำรงเผ่าพันธุ์นะ เผ่าพันธุ์จะเกิดขึ้นมา ดำรงเผ่าพันธุ์อย่างนั้น

คูลี เขาอนุรักษ์สัตว์ป่า เขาว่าสัตว์ป่ามันจะสูญพันธุ์ เขาต้องอนุรักษ์ไว้เพื่อไม่ให้มันสูญพันธุ์ สิ่งนี้มันเป็นธรรมชาติของเขา แต่ความเป็นมนุษย์ของเรา เมื่อก่อนมีแค่ ๑๖ ล้านคน เดียวนี้ ๖๐ ล้านคนมาที่ไหน มันมาที่ไหน? มันมาเพราะกามราคะนี่ไง สิ่งกามราคะนี้มันฝังอยู่ที่ใจ สิ่งฝังอยู่ที่ใจมันเป็นไปโดยสัจจะ โดยความพอใจ โดยธรรม โดยธรรมคือความเป็นไปของโลก

แต่ถ้าเราโดยธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเนะ เราจะทำลายสิ่งนี้ไง ถ้าเราทำลายสิ่งนี้ เราจะย้อนกลับขึ้นไป มันจะจับอสุภะตัวนี้ได้ เห็นความเป็นอสุภะ มันจะใคร่ครวญเป็นความอสุภะไง สิ่งที่เป็นอสุภะ มันสกปรกโสมม...

(เทปขัดข้อง)

...เพราะจิตนี้สงบ จิตนี้สงบ จิตนี้มีพื้นฐาน จิตนี้เป็นมหาสติ-มหาปัญญา สิ่งที่มีมหาสติ-มหาปัญญา ย้อนกลับไปที่กาย เห็นสภาวะของกาย เพราะมันไม่มีมิติ ตั้งสภาวะกายออกไป มันจะเป็นความอสุภะ เป็นความเยิ้มไปด้วยน้ำเลือดน้ำหนอง ด้วยต่างๆ มันเยิ้มไปต่างๆ เราพิจารณาสภาวะแบบนี้ นี่มันไม่มีความสวยความงามมาจากไหน ร่างกายของคนมันจะสวยความงามมาจากไหน สิ่งนี้รักษากันไว้โดยสัจจะความจริงเท่านั้น ถ้าจิตมันมีธรรมนะ มันเห็นสภาวะแบบนี้

แต่เวลามันผ่านโดยสัจจะของโลกเขา...

(เทปขัดข้อง)

...มันถอยใจ “เมา” เมากับความประพฤติปฏิบัติ เมากับสติ ทั้งๆ ที่เป็นมหาสติ-มหาปัญญานะ เวลากิเลสมันแสดงตัวทีเดียวนะ ล้มลุกคลุกคลานขนาดนี้นะ เราต่อสู้กับกิเลส เราจะทำลายกิเลสอยู่อย่างนี้ เวลามันแสดงตัวขึ้นมา มันใช้อำนาจของมัน เรายังล้มลุกคลุกคลาน เมาไปความเห็นของกิเลสมันเบี่ยงเบนออกมาให้เราถอยร่นออกมา นี่ล้มลุกคลุกคลานไปก็สู้ใหม่ ต้องสู้เนะ

ถ้าเราสร้างสมขึ้นมา กำลังไม่พอ กลับมาสร้างสม กลับมาพุทโธๆ กลับมาใช้ปัญญา
อบรมสมาธิใคร่ครวญขนาดไหนเข้าไป สร้างสมสิ่งนี้ขึ้นมา แล้วย้อนกลับขึ้นไป ย้อนกลับขึ้นไป
ทำใหม่ อสุภะก็เกิด สภาวะอสุภะก็เกิด มันจะปล่อย ถ้ากำลังมันพอ ปล่อยแล้วปล่อยเล่า จนว่าง
ออกมา ปล่อยวางออกมา เราก็หลงผิดได้เหมือนกัน

ความเป็นหลงผิดเพราะมันปล่อยวางแล้ว ว่างอย่างนี้มันเป็นความมหัศจรรย์มาก ขนาด
จิตที่เป็นสมาธิมันยังมหัศจรรย์ แล้วมันปล่อยวางเป็นขั้นเป็นตอนก็มหัศจรรย์ แล้วมันปล่อยวาง
สิ่งที่ละเอียดยะ ปล่อยวางกามราคะ ปล่อยวางแต่มันไม่สมุจเฉทปหาน มันกินตัวได้ทั้งนั้นละ ถ้า
มันไม่มีเหตุมีผล เราติดสภาวะแบบนั้น เดียวมันก็จะออกมาคล้ายออกมา แล้วเราก็ต้องต่อสู้ใหม่
ต้องตั้งต้นตั้งตัวใหม่

สิ่งที่ตั้งตัวใหม่ ก่องานแต่ละขั้นนะ เวลาเราสร้างตึกสูงๆ เขาต้องมีนั่งร้านขึ้นไปตลอด นี่
ก็เหมือนกัน ในเมื่อเราสร้างนั่งร้านขึ้นมา เรากำลังก่อร่างสร้างตึกของเราขึ้นมา “ศีล สมาธิ
ปัญญา” มันก่อร่างสร้างขึ้นมา แล้วถ้ากิเลสมันล้มสิ่งนี้ออกไป มันก็เท่ากับไม่มี เราก็ต้องก่อร่าง
สร้างขึ้นมาใหม่ นี่เวลามันถอย มันถอยอย่างนี้ มันเสื่อม มันเสื่อมอย่างนี้ มันมีความเจริญแล้ว
เสื่อม เจริญแล้วเสื่อม ในการต่อสู้กัน ในนักกีฬาเขาเล่นกัน มันยังมีเวลาแพ้ มีเวลาชนะมาตลอด
เวลาธรรมกับกิเลสมันต่อสู้กันในหัวใจ มันก็เป็นสภาวะแบบนั้น ถ้ามันเป็นการเจริญแล้วเสื่อม
การต่อสู้กัน มันต่อสู้กัน แพ้ก็สู้ใหม่ๆ อย่างนี้ยังเป็นการต่อสู้

แต่ถ้าเราเมากับมัน เราเข้าใจว่า “นี่เป็นธรรม” กามราคะขาดออกไปจากใจ เพราะมันว่าง
มันไม่มีสิ่งใดจับต้องได้ นี่เมา ไม่ได้ก่อร่าง นี่ก็ไปจํานนกับกิเลสที่มันให้เราไปจํานนกับความ
เป็นไปของมันที่มันจะครอบคลุมใจดวงนี้ไว้ต่างหากละ พอเรามีสติ เราใคร่ครวญของเราขึ้นมา
“นี่มันโดนกิเลสหลอกอีกแล้ว” ถ้าโดนกิเลสหลอกอีกแล้ว เริ่มต้นใหม่ ก่อร่างสร้างตัว สร้างร้าน
ขึ้นไปใหม่ ทำสภาวะอย่างนี้

ในการต่อสู้กับกามราคะ ในการประพฤตินิปฏิบัติ การต่อสู้กับกามราคะนี้เป็นงานที่หนัก
หนาสาหัสสาครรจ์ที่สุดในการประพฤตินิปฏิบัติ สิ่งที่จะต่อสู้กับสิ่งนี้ เราถึงต้อง...เห็นใหม่ ถ้าครู
บาอาจารย์อยู่ในหมู่คณะจะออก จะปลีกตัวออกวิเวก จะปลีกตัวออกกาลเวลา มันเกิดกับใจ
ตลอดนะ เวลาคนเขา เรื่องของโลกเขา เขาเป็นครั้งเป็นคราวนะ แต่ถ้าจิตมันอยู่กับสภาวะแบบ

นั่นมันแสดงตัวตลอด แล้วสิ่งนี้มันแสดงตัวตลอดเวลา เรื่องกามราคะมันแสดงตัวในใจนี้ ตลอดเวลา แล้วเราจะเอาเวลาที่ไหนไปยับยั้งมัน ไปต่อสู้มัน เหมือนกับกองไฟ เรายืนอยู่กองไฟ ห่างๆ ความร้อนของไฟนั้นก็เล็กน้อย เราเข้าไปใกล้กองไฟขนาดไหน ไฟนั้นก็แรงขนาดนั้น

นี่ก็เหมือนกัน ในเมื่อเรากำลังพิจารณาอสุภะอยู่ พิจารณากามราคะอยู่กับในหัวใจ แล้วสติเราเข้าไป ปัญญาเราใคร่ครวญ นี่มันรุนแรงขนาดไหน มันรุนแรงขนาดนั้น เราก็ต้องพลิกแพลงกับมัน พลิกแพลง มันรุนแรงขนาดไหน มหาสติ-มหาปัญญาที่ต้องรุนแรงอย่างนั้น มหาสติ-มหาปัญญาที่ต้องมีความเป็นไป มีความมุนานะ มีการต่อสู้ แพ้หรือชนะก็ต้องต่อสู้กัน เจริญแล้วเสื่อมขนาดไหนก็ต้องสู้ ต่อสู้ด้วยปัญญาของเรา แยกแยะใคร่ครวญ ใคร่ครวญนะ เวลาเป็นอสุภะ ใคร่ครวญตรงไหน? ใคร่ครวญที่ว่ามันพลิกแพลงให้เราเห็นสภาวะแบบนี้ แล้วมันปล่อยวางๆ ใจ ปล่อยวางเราก็ว่างหมด ว่างสภาวะแบบนี้ ว่างแล้วเราก็เข้าใจว่าว่าง

ทำไมเราไม่สร้างขึ้นมาใหม่ล่ะ ทำไมเราไม่ตั้งอสุภะขึ้นมาให้เราเห็นโดยชัดเจนล่ะ? มันละเอียดอ่อน มันไวมาก แล้วมันปล่อยพื้ๆๆ ถ้ามันเร็วขึ้นๆ เร็วขึ้นขนาดไหน ใจมันก็ว่างขนาดนั้น จนเห็นว่าเราเข้าใจตามความเป็นจริงใจ

แต่ถ้าเข้าใจตามความเป็นจริงโดยสมุจเฉตพหุภาพ มันจะกลืนเข้ามาที่ใจ แล้วมันจะครึ้น! มันจะทำลายกันที่ใจดวงนั้น ถ้ากามราคะออกไปจากใจ ทำลายกามราคะแล้วนะ จิตนี้จะว่างออกมาแล้วจะฝึกซ้อมความเศษส่วนของมัน ฝึกซ้อมแล้วฝึกซ้อมเล่า จนปล่อยวางเข้าเป็นขั้นเป็นตอน...

(เทพขัดข้อง)

...จนถึงกับว่าประพฤติปฏิบัติ จากที่ว่าห้วงกลอยมีเป็นความพิช เป็นพิช เราทำลายห้วงกลอยที่เป็นพิชออกหมดเลย ห้วงกลอยนะ เราจับต้องได้ ใจก็เหมือนกัน เราทำลายพิชออกมาทำลายกิเลส สังโยชน์ที่มันติดเป็นขั้นเป็นตอนเข้ามา ปล่อยวางเข้ามาเป็นขั้นเป็นตอน จนพิชนี้ไม่มี เห็นไหม เป็นความว่างหมดเลย “ความว่าง” ห้วงกลอยมันมีใช่ไหม เราจับต้องห้วงกลอยนั้นได้ใช่ไหม นี่ก็เหมือนกัน ความว่างมีขนาดไหน ผู้รู้ว่าง ใครเป็นคนรู้ว่าง จิตนี้มันเป็นความว่าง ว่างหมดเลย เราก็เข้าใจว่านี่คือที่หมายใจ นี่คือตัวบท นี่คือตัวความประพฤติปฏิบัติถึงที่สุดใจ นี่เมาในธรรมนะ

ครูบาอาจารย์ไปคิดไปเมากันอย่างนี้ เพราะมีความเมาอันละเอียดใจ ละเอียดมาก “จิตเดิมแท้นี้ผ่องใส” มองไปทะลุภูเขาเลากา ไม่มีสิ่งใดจะปิดบังใจดวงนี้ได้ ใจดวงนี้จะมีอำนาจมาก ใจดวงนี้จะมีกำลังมาก จะแสวงหา จะรับรู้สิ่งใด จะส่งใจดวงนี้ไปเห็นทั้งหมดเลย นี่มันก็เป็นความมหัศจรรย์ของใจดวงนี้สิ ใจดวงนี้ทำไมไม่รู้ไปหมด รู้ความเป็นไปทั้งหมด เราก็ไปคิดในความรู้ นั้น นี่เมาอย่างละเอียด เมาตรงนี้

ถ้ามีครูบาอาจารย์คอยชี้แนะนะ เราจะย้อนกลับ ย้อนกลับเข้าไป ย้อนกลับคือทำอรหัตตมรรค สิ่งที่เป็นอรหัตตมรรค สมาธิเห็นใหม่ จากมหาสติ-มหาปัญญา สมาธิอย่างละเอียด ย้อนกลับขึ้นไป จนมันเป็นญาณอันละเอียดย้อนกลับ ถ้าย้อนกลับได้ นี่ถึงตัววิชา ต่อของจิตอยู่ตรงนี้ ตัวของจิตรับรู้สิ่งต่างๆ แล้วพยายามใคร่ครวญเข้ามา นี่ไม่เมาในตัวมันเอง

จากตัวที่มันเป็นอวิชชานะ ออกไปจากข้างนอก ไปเมา เมาจากเห็ดพิษกับเห็ดธรรมชาติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปล่อยสิ่งนั้นต่างๆ เข้ามา ปล่อยเข้ามาจนถึงตัวมันเอง มันก็มาใคร่ครวญไปเมาในตัวมันเอง นี่ความละเอียดอ่อนของใจดวงนี้ย้อนกลับเข้ามาถึงตัวมันเอง จับตัวจิตของเราได้

ถ้าใช้ปัญญาเป็นอุทธัจจะ อุทธัจจะเป็นสังโยชน์ตัวหนึ่งในสังโยชน์เบื้องบน “รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา” ความใช้ปัญญาอย่างที่เราใช้ปัญญาการใคร่ครวญมา เป็นอุทธัจจะ เป็นสังโยชน์ตัวหนึ่ง ถ้าเราใช้ปัญญาอย่างนี้จะฆ่ากิเลสไม่ได้เลย เพราะมันเป็นสังโยชน์ เป็นเครื่องร้อยรัด มันเป็นเครื่องร้อยรัดตัวมันเองอยู่แล้ว มันเป็นตัวของมันเอง แล้วเราใช้ตัวมันเองเป็นอย่างนั้น มันจะทำลายมันได้อย่างไร สิ่งที่เป็นปัญญา มันก็เป็นกิเลสอยู่อย่างนั้น ล้มลุกคลุกคลานนะ ความละเอียดอ่อนของมันจะเป็นขนาดนั้น

ถึงต้องปล่อย ใช้ความใคร่ครวญของมัน ใช้ความมีมหาสติ ใช้สติอัตโนมัติอย่างนั้น ให้เฝ้าดูมันอย่างนั้น ย้อนกลับไปทำลายตัวมันเองนะ “เฝ้าดู” เห็นใหม่ เหมือนกับสิ่งที่มัน กลืนตัวมันเอง ทำลายตัวมันเอง พอมันทำลายตัวมันเอง สิ่งที่เป็นภวาสวะ สิ่งที่เป็นตัวภพ สิ่งที่เป็นตัวฐาน โคนทำลายหมดแล้ว สิ่งนี้เป็นธรรมล้วนๆ ใจ

เอโกธัมโม ธรรมอันเอก หนึ่งเดียว ไม่มีสอง

โลกนี้เป็นโลกคู่ มีคู่กับสว่าง สุขคู่กับทุกข์ “จิตนี้เดิมแท้ผ่องใส” ผ่องใสขนาดไหน ว่างขนาดไหน มันก็ฝังตรงข้าม “ผ่องใส” มันก็เข้ากับ “เศร้าหมอง” สิ่งที่ว่าว้าง “ว้าง” มันก็มีความขัดเคืองใจ เพราะมันมีอวลยอวรณ์อยู่ในนั้น มันมีความอวลยอวรณ์ มีความสุขอันละเอียด มีความทุกข์อันละเอียด เศร้าหมอง-ผ่องใสอยู่ตรงนั้น นี่ทำลายตรงนี้ออกไปแล้ว แล้วใครมันจะไปเมาละ สิ่งที่เป็นพื้นฐานของความเมาไม่มี สิ่งที่เป็นพื้นฐานของความยึดมั่นถือมั่นของใจไม่มี ทำลายสิ่งต่างๆ ออกไปทั้งหมด แต่สิ่งนี้มีความรู้อยู่ เพราะมันเป็นวิมุตติสุขใจ

สิ่งที่เป็นวิมุตติสุข จบสิ้นกระบวนการของการประพาสปฏิบัติ พอพ้นจากการประพาสกระบวนการของการประพาสปฏิบัติจบสิ้น นี่ปฏิเวธ

“ปริยัติ” เป็นการศึกษา เป็นวาระอันหนึ่ง

“ปฏิบัติ” เป็นวาระที่การต่อสู้ การต่อสู้สร้างสมใจดวงนี้ขึ้นมาด้วยภาคปฏิบัติ สิ่งที่เป็นปฏิบัติ นี่ถึงเป็นความมหัศจรรย์ สิ่งที่เป็นการปฏิบัตินี้ถึงจะเป็นการจรโลงศาสนา ผู้ที่จะจรโลงศาสนาออกมาจากการประพาสปฏิบัติ จะเป็นปฏิเวธใจ

สิ่งที่เป็น “ปฏิเวธ” ไม่เมาในอารมณ์ ไม่เมาในธรรม ไม่เมาสิ่งต่างๆ

สิ่งที่ไม่เมา เห็นไหม แล้วพาใครเมาละ

ถึงผู้รู้จริงใจ ครูบาอาจารย์ของเรา จริงจากหัวใจดวงนี้นะ จากใจดวงนี้ แล้วก็ส่งให้ใจสกปรกโสภณอย่างพวกเรา พวกเราเมาในอารมณ์ เมาในความคิด เมาในสมาธิ เวลาธรรมเกิดขึ้นมาก็อยากได้อีก มีแต่ความมัวเมา ถ้าเรายังเมาอยู่ ถ้าเราไม่เข้าใจอยู่ เราก็ฟังครูฟังอาจารย์ ครูอาจารย์ที่หูตาสว่างจะชักนำเราไม่พาไปสู่ความมัวเมาอันนั้น

แต่ถ้าครูบาอาจารย์ที่ไม่เข้าถึงจิตเดิม ถึงกับเอโกธัมโมอันนี้ ตัวเองก็สงสัยในตัวเอง ตัวเองก็ไม่เข้าใจในตัวเอง เวลาจิตสงบเข้ามาขนาดนี้ ปล่อยาวขนาดนี้ มันอยู่ในวังวนใจ อยู่ในเห็ดพิษ อยู่ในเห็ดที่เป็นประโยชน์ใจ

ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถูกต้องทั้งนั้น...

(เทพขัดข้อง)

...ที่ไม่รู้จักพากันมา ถ้าพากันมาอยู่อย่างนั้น จากใจดวงหนึ่งให้กับใจดวงหนึ่ง ใจดวงที่มัวเมาก็พาสิ่งที่มัวเมา เหมือนกับโคพาฝูงนั้นลงไปน้ำวนนั้น พากันตายไปหมด

แต่ถ้าโคที่ฉลาด ใจดวงนี้ไม่เมา ใจดวงนี้เป็นเอโกธัมโม ใจดวงนี้จะพาฝูงโคขึ้นฝั่ง ขึ้นฝั่งนั้นเป็นบุคลาธิษฐาน แต่นี่ขึ้นถึงวิมุตติสุข ถ้าขึ้นวิมุตติสุข สิ่งนี้จะเข้าใจกัน จะรู้ตามความเป็นจริง ธรรมนี้อยู่ในใจของดวงใด การแสดงออก การสื่อออกมามันปิดไม่อยู่หรือ ปิดธรรมดวงนี้ไม่ได้ เพราะธรรมดวงนี้มันเป็นสิ่งที่ความเข้าใจดวงนี้ การสื่อความหมายก็สื่อความหมายจากใจดวงนี้ให้กับใจของเราก้าวเดินไปด้วยความฆ่ากิเลส ฆ่ากิเลสไป

สิ่งที่ฆ่ากิเลสมาเพื่อความสว่างไสวของใจ สิ่งที่ฆ่ากิเลส เห็นไหม นี่สภาวะธรรมที่เราฟังธรรมกันอยู่นี้ ธรรมนี้ ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมอันนี้แล้ววางธรรมอันนี้ให้เราก้าวเดินขึ้นมา แล้วเราประพฤติปฏิบัติเพื่อจะค้นคว้าธรรมอันนี้ แล้วอย่าน้อยเนื้อต่ำใจ เพราะเรามีภาชนะใจ คนที่มีภาชนะ คือคนที่มีหัวใจ คนที่มีจิต

คนตายแล้ว องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรม อยากสอนมาก “อาพารดาบส เสียคนนัก ตายไปเสียแล้ว” เพราะอะไร เพราะได้สมาบัตินี้สมาธิพร้อมอยู่แล้ว ถ้าไปแสดงธรรมคือปัญญา มีสมาธิ ไม่มีปัญญา เพราะฝึกปัญญาไม่เป็น ถ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนอาพารดาบส ก็เหมือนกับสอนปัญจวัคคีย์ จะเร็วกว่าด้วย เพราะเขาเข้าสมาบัติอย่างนั้น นี่มีสมาธิแต่ไม่เกิดปัญญา

ถ้ามีสมาธิแล้ว องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนปัญญาอันนี้ ปัญญาอันนี้จะฆ่ากิเลส ถ้าฆ่ากิเลสแล้ว ตายจากกิเลส ตายจากใจแล้ว จะไม่ต้องตายแล้วเกิดอีก จะเข้าใจตามความเป็นจริงว่า การเกิดและการตายเป็นสิ่งที่ป็นภัยที่สุดกับใจทุกๆ ดวง แล้วถ้าฆ่ากิเลสจนถึงที่สุด ฆ่าตอของกิเลส ทำลายตอของกิเลส ทำลายภวสวะทำลายภพอันนั้น ทำลายอวิชชา ทำลาย รู้เหมือนไม่รู้ ไม่รู้เหมือนรู้นี้ จนเป็นเอโกธัมโม” จะรู้ก็ไม่ใช่ จะไม่รู้ก็ไม่ใช่ แต่ความเป็นจริงอันนั้นเป็นธรรมทั้งแท่งอยู่กับใจดวงนั้นใจ

ถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนผู้มีชีวิตใจ “มีชีวิตคือมีใจ” เรามีใจ เรามีความรู้สึก เรามีจิตของเรา เรายังมีลมหายใจเข้าและลมหายใจออก เราถึงเป็นผู้มีโอกาสนคนหนึ่ง คนตายไปแล้วหมดโอกาสนะ เรายังมีชีวิตอยู่ เราถึงจะไม่มัวเมาไปในชีวิต ไม่มัวเมาไปในเพศ

เพศหญิง เพศชาย เพศพระ เพศนักบวช เราจะไม่มัวเมา ไม่เมาทั้งนั้น ตั้งสติอยู่ตลอดเวลา แล้วก็พยายามฝึกฝน พยายามก้าวเดินของเราให้ถึงที่สุดได้เป็นธรรมอันเอก “เอโกธัมโม” เอวัง